

Nuhi BYTYÇI

**DËSHMI AUTENTIKE PËR MASAKRAT E FORCAVE SERBE
GJATË LUFTËS NË KOSOVË (1998-1999)**

Në cilësinë e gazetarit të disa nga masakrat e forcave ushtarake e policore serbe mbi popullatën civile shqiptare në Kosovë, do të paraqes dëshmitë autentike të dëshmitarëve, të cilët patën fatin që të mbijetojnë dhe kështu edhe të dokumentojnë për veprimet e gjenocidit të regjimit serb gjatë periudhës së luftës në Kosovë, 1998-1999. Vrasjet masive, dhunimet e vajzave dhe të nuseve të reja, djegiet masive të shtëpive, të shkollave, ambulancave, xhamive, kishave dhe objekteve tjera të trashëgimisë kulturore shqiptare nga njësitë ushtarake e policore serbe, ishin pjesë e skenarit të regjimit serb për të zbrazur Kosovën nga shqiptarët, pra për të bërë spastrimin etnik të Kosovës dhe serbizimin e plotë të saj. Populli shqiptar i Kosovës, rinia e tij, arriti të organizohet dhe rreshtohet në kuadër të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës dhe t'i bëjë rezistencë të fuqishme forcave ushtarake dhe policore serbe, që nuk mbahet mend në historinë e ushtrive guerile në botë.

Siç dihet, gjatë luftës për lirinë dhe pavarësinë e Kosovës në vitin 1998-1999, nga ushtria dhe policia serbe janë vrarë mbi 13 000 civilë shqiptarë. Nga ta mbi 1 400 ishin fëmijë. Ndërsa, mbi 20 000 femra u dhunuan seksualisht. Po ashtu, dihet se trupat e pajetë të mijëra civilëve shqiptarë të masakruar nga forcat serbe në mbarë Kosovën, janë zhvendosur në Serbi me qëllim të zhdukjes së gjurmëve të krimit të kryer. Unë si gazetar, duke raportuar nga zonat e luftës në mbarë Kosovën, kam qenë dëshmitar i shumë veprimeve antivilizuese të ushtrisë dhe policisë serbe kundër popullit shqiptar dhe pronave të tij. Ndonëse edhe vetë dhe kameramani im, Abaz Zeka, e kemi pasur jetën të rrezikuar, kemi arritur që të regjistrojmë një varg masakrash, përkatësisht dëshmitarët, që kanë qenë rresht për ekzekutim dhe kanë pasur fat që të shpëtojnë, e i kemi marrë dëshmitë e tyre. Kështu kemi synuar që të dokumentojmë disa nga veprat e gjenocidit serb mbi shqiptarët gjatë luftës 1998-1999 në Kosovë.

Vrasjet dhe djegiet në Poklek të Ri

Më 31 maj të vitit 1998, pasi Drenasi dhe fshatrat përreth ishin në shtetrrethim policor serb, pas marrjes së lajmit për vrasjen e civilëve në Poklek të Ri, kemi depërtuar në këtë fshat dhe kemi xhiruar vrasjen e një të riu 16-vjetar, Ardian Hazir Deliu. Si dukej kishte vdekur nga plagët e mëdha që kishte marrë nga gjakderdhja. Nuk kishte pasur kush t'i jepte ndihmë. Trupin e tij të pajetë nuk e kam transmetuar në TVSH, sepse ishte skenë tejet e rëndë dhe do të fuste frikë të madhe te populli. Dëshmitari Tahir Tahiri nga fshati Korroticë e Ulët e Drenasit, para kamerës së TVSH ka dëshmuar: *“Pas tërheqjes së forcave armike, kam ardhur pari deri këtu, edhe kam parë që ka pasur të shtëna shumë, si dhe e kam parë të masakruar trupin e Ardianit, 16-vjeçar, nga policia dhe ushtria serbe. Pikërisht në këtë vend, në këtë lagje të Pokleku të Ri është gjetur trupi i masakruar i Ardianit. Ky është trupi i të ndjerit Ardian Hazir Deliu, të cilin si dëshmitar i parë unë, e kemi marrë, me të tjerë, me traktor të vogël dhe e kemi sjellë në shtëpinë e tij. Pastaj kemi shikuar ende mos ka viktimë tjetra”*.

Sipas dëshmitarit Tahir Tahiri, Ahmet Morinës dhe Shefqet Bytyçi, atë ditë ishin vrarë edhe 9 civilë tjerë: *“Ahmet Berisha, Hajriz Hajdini, Muhamet Hajdini, Sahit Qorri, Sefer Qorri, Ferat Hoti, Ramë Asllani, Fadil Berisha dhe Blerim Shishani”*. Mirëpo, kufomat e tyre ishin marrë nga forcat serbe dhe ishin dërguar në shkritoren e Ferronikelit për t'u humbur gjurmët. Dëshmitari tjetër Ahmet Morina nga Pokleku i Ri ka dëshmuar: *“Ditën e djeshme, të dielën, rreth orës 14:00 kam qenë te vëllai, ditë e zakonshme, kam dëgjuar krismat e para, jo të zakonshme për këtë mes, ndërkohë, kanë filluar disa lëvizje të popullatës sigurisht për t'ju shmangur rrezikut, e pastaj, s'ka vonuar shumë, sigurisht kanë ardhur forca të reja, krismat janë shpeshtuar, kanë ndërhy në këtë lagjen e re të Pokleku, si dhe një pjesë e popullatës dhe të rinjve, si me thanë, janë strehuar, janë larguar ndërsa disa që kemi qenë me fëmijë, si unë me fëmijë të mi e të vëllait, ishim edhe do të tjerë, fëmijët e vëllait dhe nënën sëmurë, s'kemi mundur me u larguar, kem qëndruar, kështu kam qenë dëshmitar gjatë krejt zhvillimit të ngjarjes, të ndërhyrjes së policisë që janë kanë në këtë vendbanim. Kanë qenë ato, në fillim vetëm do bastisje e kontroll që i kanë bërë, e s'ka pasur rast, pas atyre breshërive që kanë ndodhë, nuk ka pasur më të shtëna, pastaj kanë shkuar në secilën shpi vazhdimisht duke i kontrolluar, duke i nxjerrë ata çka kanë mbet brenda nëpër shtëpi, e i kanë nxjerrë e i kanë shmangë e strehuar në një vend tjetër. Ndërkohë, unë duke i vërejtur, ka ndryshuar diçka në planin e tyre, ka ngecë ai kontrolli i tyre, që e bënin bastisjen, edhe një forcë tjetër policore, sigurisht, kanë ndërmarrë atë aksionin e djegies së shtëpive, vrasjen e secilit që kanë mundur me vërejte...”*.

Shefqet Bytyçi, banor i Poklekut të Ri, ka rrëfyer: *“Ne shtëpinë e kemi afër vendit të ngjarjes, diku rreth 20 metra nga vendi i ngjarjes, një veturë ka udhëtuar ashtu shumë shpejt për Komoran e Glllogofc (Drenas, N. B), shpeshherë, edhe një moment, në atë shpejtësi, është rrokullisë. E kemi dëgjuar atë që është rrotulluar, kanë dalë do fqinj e kanë ndihmuar, e kanë ngritë në këmbë, edhe iu kanë thanë atyre fqinjëve që largohuni, se do t’ju therim (prejmë) të gjithëve. Do fëmijë kureshtarë, kanë dalë me pa se çka po ndodhë aty, janë afruar aty të malet, afër një murit dhe e kanë parë. Mirëpo, prej frikës, kanë ikur. Aty e kanë filluar pretekstin, edhe kanë filluar me i gjuajt fëmijët. Njëri prej tyre, edhe qenka i vdekur, i vramë. Unë mendoj që ka qenë një skenar i caktuar, i përgatitën, se nuk ka pasur kurrfarë krisme, e kurrfarë atentati në të”. Po thuaj të gjitha shtëpitë në Poklek të Ri të Drenasit ishin djegur, në mënyrë që shqiptarët të largohen nga vatrat e tyre. Kam xhirimet dokumentare, ku shihet ende duke dalë flaka. Tahir Tahiri dëshmon edhe për vrasjet e civilëve edhe në fshatrat e tjera të komunës së Drenasit: “Në zonat më pak të pa rrezikuara: në Vasilevë, Abri, Likoc, Krajkovë e gjetiu. Ne në Poklek të ri kemi parë shumë gjak, plot gjak, i kanë tërhequr zvarrë trupat e të vranëve e të masakruarve, zvarrë për dhjetëra metra, dhe fishekë, të djegur. Kemi parë zemër të trupit të njeriut, i kemi parë trutë, dhëmbët, vetëm pullat iu kishin mbetur, apo prej rrobave i kishin ngrehë andej... Kemi parë shumë gjak duke qitë prej gojës ...”.*

Ekzekutimi i Sheh Myhedinit dhe civileve tjerë në Rahovec

Më 19-21 korrik 1998 ushtria dhe policia serbe ka sulmuar fshatrat dhe qendrën komunale të Rahovecit. Me këtë rast ka sulmuar dhe ekzekutuar civilët e strehuar në teqenë kryesore të këtij qyteti, duke ekzekutuar edhe humanistin e njohur Sheh Myhedinin, si dhe dhjetëra civilë shqiptarë. Pas rënies së Grykës së Llapushnikut, më 25 e 26 korrik 1998, edhe banorët e fshatrave të komunës së Drenasit, të Malishevës dhe Klinës janë përballur me terrorin shtetëror serb. Malisheva e cila në një periudhë ishte qendër e territoreve të lira, u shndërrua në një qytezë fantazmë, sepse popullata civile u detyrua të largohet nga shtëpitë e tyre dhe të strehohet në malet e Berishës ose në vende tjera më të sigurta. Polica dogji shtëpitë, shkollat, ambulancat dhe objektet fetare. Intervistat që kam zhvilluar në Dragobil të Malishevës në gusht të vitit 1998 me ambasadorët e Bashkimit Evropian, Wolfgang Petrisch, dhe të Gjermanisë, Wilfried Gruber, pas ofensivës së forcave serbe, *“konfirmojnë vrasjet, djegiet e shtëpive dhe të pronave të tjera të shqiptarëve dhe për gjendjen e vështirë në fshatrat e komunës së Malishevës. Ata insistojnë që në koordinim me faktorët*

relevantë ndërkombëtarë të gjendet një zgjidhje paqësore dhe e qëndrueshme e problemit të Kosovës”.

Masakra në Abri të Epërme të Drenasit

Në Abri të Epërme të Drenasit, më 26 shtator 1998, kishte ndodhur një nga masakrat më të tmerrshme të policisë serbe ndaj popullatës civile të strehuar në malet e këtij fshati. Në këtë ditë u masakruan 24 banorë civilë shqiptarë, në mesin e tyre gra, fëmijë e pleq, nga mosha gjashtëmuajshe e deri në 94-vjeçare. Përmes kamerës realizova intervistë me Ymer Deliu, i cili pas kësaj tragjedie familjare, para dyerve të shtëpisë së tij fëmijët e tij dhe të familjes së tij mundohej t’i qetësonte, Donën dhe Lindën e vogël për shkak të traumave që kishin përjetuar. Ymeri, rrëfeu për gjendjen e rëndë shpirtërore të fëmijëve e për traumat e të mbijetuarve të lagjes “Deliu” dhe të tjerave të Abrisë.

“Në Abri të Epërme, në lagjen “Deliu”, më 26 shtator 1998 nga forcat serbe i kemi 20 kufoma. Nga to, 4 janë të masakruara në mënyrën më mizore, 2 kufoma janë vetëm nga armë zjarri, Adem Deliu dhe Zeqir Deliu, të tjerët janë me masakra diçka më të lehta. I kemi edhe dy kufoma, vajza, Mihane Deliu dhe Antigona Deliu, të cilat i kemi gjetur pas 10 ditëve. Mihanja është 16-vjeçare, kurse Antigona është 14-vjeçare. Ato fillimisht janë dhunuar e pastaj janë masakruar, me sy të nxjerrën, tru të nxjerrën, të therura në fyt dhe në shpinë. Nuk e di si ta shpjegoj më tepër këtë masakër. Nga këto kufoma, 16 kufoma janë kanë në vendin e quajtur Zabeli (Mali) i Rranjëve, afër një tende që ka qenë e përgatitur për strehim, ndërsa 4 kufoma, Habib Deliu e Hysen Deliu, si dhe dy vajzat, kanë qenë në Malin e Rrafshit. Nga kufomat e masakruara më tepër në Zabelin e Rranjëve kanë qenë ajo e Pajazit Deliu, me tru të nxjerrë jashtë, e të qitura para fytyrës së tij dhe kufoma e Ali Deliu, të dytë 65-vjeçar, Hava Deliu 62-vjeçare dhe ka qenë Zahide Deliu, 27-vjeçare, nëna e fëmijëve Gentiana dhe Donjeta Deliu, 7-vjeçare dhe 5-vjeçare. Vështirë e kam ta përshkruaj atë ngjarje, kam qenë i vetmuar kur e kam bërë zbulimin e 16 viktimave të para. Dëshiroj që kjo ngjarje e tmerrshme të jetë e fundit për Kosovën, si dhe të mos ketë viktime tjera në trojet tona. Njëherësh dëshiroj që gjaku i këtyre viktimave tona të shërbejë për lirinë e atdheut dhe të familjeve tjera që kanë mbetur”.

Dëshmia e nënës për dhunimin dhe ekzekutimin e 2 vajzave të saj

Po e prezantojmë edhe dëshminë e nënës nga familja Deliu, Florije Deliu, të cilës policia serbe pasi ia kishte dhunuar dhe ekzekutuar dy vajzat e reja, Antigonen dhe Mihanen. Rrëfimi i saj vërtet më ka rrëqethur: *Jemi kanë nëpër mal, me burrë, me kunetë e me këta dy fëmijët e vegjël. Dy vajzat e mia kanë qenë në Mal të Tërstenikut, me kunatë. Kur janë ardhë, kunati ishte veç me djalë. Unë pyeta ku janë fëmijët? Ai tha: “janë dikund në mal, janë duke ikur. Unë e mora djalin për me shkuar m’i pyet milicinë, por s’guxova me iu afruar, u frikësova. Të nesërmen në mëngjes, e kam marrë burrin, kunatin edhe këta dy fëmijë edhe jena taku me milicë. Ata e kanë plagosë kunatin edhe burrin, mu më ka thanë “shko në shtëpi.” Kam ndejtë nja dy net nëpër mal me hallën time, edhe vërtet, jam ardhë te miqtë e kunatit, këtu edhe këna hjekë fort valla nëpër mal. Tash nuk di kah me shkue. Në Pejë i kam vëllazninë, nënën, kunatat. Tash na jem mbetë në dynja, në dorë tuajën e të Zotit. Dy vajzat e mia dje janë hy në dhe, jam mbetë pa to. Mos pyet për mu. Çikat Antigonen dhe Mihanën ma së mbrami i kam pa në mal, i kish lanë kunati edhe kunata, nuk e kanë ditë ku janë hiç. Ato çikat e kishin marrë përpjetëzës për me shku në Likofc, e tani ata i kishin mbytë. Dje i kishin gjetë, ai Isaku dhe Habibi. Unë s’e kam ditë deri sot, as s’më ka kallxu kush, as njeri i gjallë. Ymeri më kallxoi, më tha: Zoti të lashtë shëndosh, që të kanë vdekë dy vajzat. Na jena kanë t’u shku m’i kqyrë fëmijët, e kur shkuam afër stacionit të policisë, një polic e pyeti kunatin: hajde kallxomni për UÇK-në. I ka kallxue, por e kanë mbytë tu e rrahë dhe tani e vranë. Burrin Hysenin dhe kunatin Habibin i vranë, e mu më thanë: ik shko në shpi. Unë kam shkuar në mal, i kam kallxuar kunatës, edhe hallës tonë, hallës së burrit, tash nuk kam më çka me ju treguar juve”, - rrëfen Florije Deliu.*

Masakra në Gollubovc të Malishevës

Për masakrën në Gollubovc të Malishevës, më 26 shtator 1998, policia serbe kishte tubuar 13 burra të këtij fshati, të Pllaçicës, Gjurgjicës, Gllarevës dhe të Balincës dhe i kishte rreshtuar në një oborr dhe me breshëri plumbash i ekzekutuan.

Dëshmitari Musli Hoxha ka rrëfyer: “Më shumë se 300 vetë, me familje na kanë shti brenda në shtëpinë time, atje kemi ardhur prej milicisë serbe, na kanë shtie atje, janë ardhur 3 policë kanë folur, e kanë kërkuar raki. Iu thashë s’kemi raki, vetëm kafe kemi. Ja u kam qitë tri kafe, e nuk i kanë pi, janë ardhur dy tjerë, kanë thënë “hajde se po thirrën këta tjerët, policët këndeje. Edhe tani kemi qëndruar brenda aty. Këta vetë që kanë

ardhur këtu, të merremi vesh, le ta dinë gjithsekush, që ne kemi ikë prej granatave e jemi shkuar në mal. Me popull, me gra me fëmijë e krejt. Tani kanë ardhur milicia e na kanë rrethuar të gjithëve: burra e gra. Gratë i kanë lënë, ne burrave na kanë ndarë veçmas. Këta njerëz, i kanë thirr veç me gisht, zgjohu ti, zgjohu ti, i ka nda, në vendin e quajtur Rrethi i Hajdinit, edhe i kanë sjellë lidhur prej katundit deri këtu. Kur i kanë pru lidhur, tanë i kanë marrë i kanë rrahë me stupca, me alete i shihni këtu, me tërfurq, me sopata, me shati, me gjithçka, i kanë bërë llom duke i rrahë. Tani i kanë marrë me do automatikë të vegjël, i kemi dëgjuar ne prej shtëpisë këtu, kanë krisë do automatikë të vegjël, “gërrrr”, pa shkëputë. Tani më së fundi, ka krisë automatiku më i madh, kurse këtu janë edhe teneqet me çka i kanë vrrarë këta 13 vetë. Janë të Gollbocit, Pllaçicës, të Gllarevës, të Balincës, një ka qenë i Gjurgjicës, edhe një djalë të vëllait tim Ramadan Hoxhën e kishin pasë vrrarë në mal atje. Ramadani ka qenë i sëmurë, me krejt familjen, ato e kishin pasë djegë, e kemi gjetë të djegur, megjithëse edhe gazetarët e kanë vizituar ashtu siç ka qenë i djegur. Pra, të gjithë i kanë rrahë me stupca e me alete të ndryshme, me çka kanë mundur i kanë rrahur, për adalet të Zotit, i kanë ulë në gjak. Me brisk iu kanë shkruar këtu në këmbë, me brisk edhe iu kanë nxjerrë sytë, edhe tani i kanë vra me këto armë. Pasi janë larguar ushtri e milici, që janë shkuar ma nat’anë, të gjithë ishin shpërnda prej këtu, tani ne të tre jemi dalë andej arës, në kapixhik jemi takuar këtu, jemi ardhë e i kemi parë të gjithë të vdekur. Nja 13 kufoma, në këtë vend, vetëm një që është i plagosur, Selman Morina që ka shpëtuar prej tyre, ai është te shtëpia”. Pyes Musli Hoxhën se ku është Selmani? Na tregon se është i vendosur në odë dhe po e pret largimin nga Kosova për në Amerikë për shërim.

Të mbijetuarin e vetëm nga kjo masakër në Golluboc të Malishevës, Selman Morinën, i cili në shtator të vitit 1998 ishte 42-vjeçar, e vizitojmë në odën e tij. Ishte shtrirë në një odë të vogël. Ai ishte i plagosur në disa pjesë të trupit dhe ishte shumë i shqetësuar, i frikësuar se mund të zbulohet nga policia serbe se është gjallë dhe pushkatohet. Ai heziton të flasë para kamerës së TV Shqiptar, sepse kishte shumë frikë se mund të zbulohet nga policia serbe se është gjallë. E lusim Selmanin të na japë një dëshmi të shkurtër para kamerës dhe i premtoj se do t’ia mjugullojmë fytyrën që mos të njihej nga policia serbe. Pas insistimit tim se është me rëndësi që ai si i mbijetuar i kësaj masacre të forcave serbe mbi shqiptarët të dëshmojë për të, na respektoi dhe jep dëshminë e tij origjinale për rreshtimin dhe pushkatimin e bashkëfshatarëve të tij. Selmani në pyetjen time se çka ka ndodhë te gardhi, kur ju kanë radhitur edhe juve për pushkatim nga policia serbe, ai është përgjigjur: “Afër gardhit, milicia serbe na kanë pru më së mbrami. Kur na kanë marrë këtu, na kanë marrë me duar lidhura prapa, një

herë na kanë lanë jashtë gardhit nja 2 orë, aty nuk na kanë rrahë fort, e kur na kanë shti brenda gardhit, aty vallahi na kanë rrahë secilin. Domethënë, jena kanë tanë përmbystë, të kthyen kështu, kështu që s'kemi mundur me pa njëri-tjetrin, se të bërtitshin ata, në qoftë se u kthejshe, atëherë merrnim lëndime fytyrës. Kush u kthye diçka për me i shikuar milicët, ai e ka pësuar ma keq. Unë lëndime fytyrës nuk kam pasë. Çka kam mundur me e ditë është që një ka gjuajtur dhe na ka vra aty të gjithëve, organizimi i tyre ish kanë, ndodh secili e kem pas nga një te këmbët, ka dy rafalë na i ka dhanë, tani i ka ra edhe njërit shkelëm, tha: ky qenka gjallë, ja ka dhanë një rafal tjetër. Edhe mu më ka ra shkelëm, mirëpo aty s'ka pas, mu s'më ka dhanë rafal. Unë aty për i vrarë jam llogaritur, por për fat që kam shpëtuar”.

Selmani ishte paraqitur se është vrarë dhe pasi policia serbe ishte larguar nga vendi i krimit. Selmani përkujton edhe këtë: *“Unë jam metë gjallë, ata menjëherë janë larguar, janë tërheqë nga vendi i masakrës. Janë dalë para dyerve të Ademit. Atëherë, e kanë kallë edhe një kerr dhe janë tërhequr krejtësisht. Kur kanë dalë në udhëkryq, aty ja kanë dhanë edhe një rafal. Kështu unë e kuptova që policët kanë shkuar dhe për nja 15 minuta a një gjysmë ore kam qenë në ankth. Asnjë prej banorëve të pushkatuar nuk kanë bërë asnjë faj. Unë tetë fëmijë i kam. Vëllain ma kanë vra 25-26 vjeç”.*

Masakra në Reçak

Në Reçak të Shtimës, më 15 janar të vitit 1999 ndodhi një nga masakrat më të mëdha dhe më të tmerrshme kundër popullatës civile shqiptare. Forcat e regjimit të Millosheviqit masakruan 45 burra, gra dhe fëmijë. Ismet Emmini, banor i fshatit Reçak, rrëfen: *“Ne jemi këtu fshatarë që i kemi pasë kufomat në Prishtinë në Institutin e Mjekësisë Ligjore. Prej Prishtinës i kemi marrë dje, të gjitha. Këtu jemi pranë xhamisë tonë, brenda, si dhe me gjithë bashkatdhetarët tanë, kanë ardhë me na vizituar dhe ngushëlluar neve për humbjen e më të dashurve tanë. Kufomat janë shumë të dëmtuara dhe me i çel nuk jem tu mujtë, janë shumë të dëmtume, të shëmtueme për së tepërmi. Sot e kemi ditën ma të vështirë se atë ditë, që i kemi marrë kufomat, që na i kanë vra. Sot e kemi ma vështirë se çdo ditë tjetër, se po e shihni edhe vetë”.* Një nënë nuk mund të përmbahet nga vaji dhe ofshanë: *“O bre, s'e pashë mirë bre...”*. Nëna Mejreme Halili dhe babai Sylejman Halili qëndrojnë pranë kufomës së djalit të tyre Skënder Halilit, 30-vjeçar. Ata kanë dhembje për humbjen e djalit të tyre, i cili iu ka lënë 2 fëmijë. Nënë Mejremja thotë: *“Djalë e çikë m'i ka lanë, Zotit shyqyr, jo s'do të mërzitem”*. Edhe xha Sylejman Halili me gjithë dhembjen për vrasjen e djalit Skënderit shprehët: *“S'jemi t'u u mërzitë hiç, ja kemi falë lirisë! Ishalla tash e tutje e fitojmë lirinë, e për këto, hallall i koftë gjaku krejt popullit shqiptar! Djali dhe vajza*

e tij ishalla e gëzon lirinë, edhe krejt ky popull”! Një prind tjetër në moshë, Faik Ramadani, rrëfen: *“Prej shtëpisë 3 djem mu m’i kanë marrë dhe tani i kanë vrarë përmbi katund qaty: Fatmirin, Salihin dhe Nexhatin. M’i kanë mytë, po s’jam ka mërzitna fijen! Në vend të vetin, në tokë të vetën, për lirinë tonë! Fijen s’jam kah mërzitna!”* Dëshmitarët Ramë Nesret Shabani, Sadie Ramadani, Bilall Avdiu dhe dëshmitarët e tjerë e kanë parë atë me sytë e tyre. Ata kanë dëshmuar se ajo vërtet ishte një masakër e madhe në ato rrethana kur kishin filluar përgatitjet për Konferencën ndërkombëtare për Kosovën në Rambuje më 6 shkurt 1999 dhe ajo sikur e zgjoi nga gjumi bashkësinë ndërkombëtare.

Masakrat në Celinë të Rahovecit

Në Celinë të Rahovecit ndërmjet 25 dhe 28 marsit të vitit 1999, ushtria dhe policia serbe kishte masakruar mbi 70 civilë shqiptarë në mesin e të cilëve, fëmijë, gra dhe pleq. Ndër dëshmitarët e kësaj masakre ishte edhe Hamdi Fazliu, me profesion historian nga ky fshat. I xhiruar me kamerë, dëshmoi: *“Po, sulmi filloi që në ditën e parë, më 25 mars 1999, do të thotë ka qenë dita e enjte, rreth orës 04:30 e mëngjesit, makineria e rëndë serbe ka lëvizur nga qyteti i Prizrenit, në drejtim të fshatrave përreth, e unë posaçërisht do të përqendrohem në fshatin Celinë të Rahovecit, i cili është rrethuar nga të gjitha anët me qindra ushtarë, e më vonë kanë depërtuar edhe paramilitarët serbë. Kështu, ditën e parë pak kanë ndodhur vrasje dhe masakra, në saje të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, e cila i ka bërë rezistencë. Mirëpo, ditën e nesërme ndodhën vrasje dhe masakra, ku edhe një numër i madh i këtyre kufomave digjen. Kështu, do të thotë, ditën e parë, ushtria serbe e ka dorëzuar popullatën, aty kanë qenë me mijëra në një shtëpi, si dhe ka urdhëruar që burrat të ndahen nga gratë, mirëpo, më vonë, në saje të imponimit që na është bërë, jemi detyruar të japim shuma të mëdha devizash, kështu për të shpëtuar, e më vonë na kanë shpërndarë. Deri më tani, që kemi arritur ne, pas dy javëve, t’i gjejmë kufomat, kemi arritur t’i identifikojmë 80 kufoma. Ata nuk kanë kursyer, jo vetëm moshën rinore, por të moshuar, gra, fëmijë të vegjël. Duhet përmendur se disa familje janë shuar tërësisht. Duhet përmendur për shembull, familjen e Miftar Zeqirit, me 16 anëtarë, tërësisht e shuar, pastaj është familja e Sadedin Hasanit me 6 anëtarë, Ylki Zeqiri, është edhe një rom i masakruar, Faik Salihu me 8 anëtarë të familjes. Një ndër këto viktimat që kemi hasur ne, kemi arritur t’i varrosim pas dy javëve, se s’kemi pasur mundësi se kanë qenë të përqendruara forca të mëdha, një numër të këtyre viktimave i kemi gjetur të karbonizuara, të djegura tërësisht. Po në ato vende ku i kemi gjetur viktimat i kemi varrosur. Mirëpo unë kam arritur, pas disa ditëve, që këto*

kufoma t'i fotoqrafoj, për shkak të pasigurisë nuk kam arritur ta sjell filmin, është në një vend të sigurt atje, shpresoj që do ta gjejmë, mirëpo ka mundësi që do të ma sjellë njëri, nuk jam i sigurt. Kështu, unë, me ato mundësitë e mia, kam arritur që disa, apo shumicën e këtyre kufomave t'i fotoqrafoj", - ka deklaruar dëshmitari Hamdi Fazliu.

Nënës Nerxhivane Rexhepi, iu morë me dhunë nga policia serbe djali 13-vjeçar Albani dhe u ekzekutua bashkë me civilët e tjerë. Ajo para kamerës me emocione përkujtoi ditën kur forcat serbe i nxorën me dhunë nga bodrumi. *"Unë e mbaja djalin për dore. Më thanë, lëshoje djalin. Ma morën me dhunë. Djali më tha: lëshom nanë. U detyrova me e lëshue. Mu nuk më lanë dhe më thanë ec ti, largohu prej këtuhit. E kanë shti me një plevicë bashkë me meshkujt e tjerë. Shpirti, zemra e nanës, u nda prej shkollës, u nda prej nxënësve. Nuk kam mund as fytyrën më me ia pa, as sytë me ja pa. Mendova se ai i vogël dhe e lëshojnë. Kur jemi dalë pak ma andej i kemi ndëgjju krismat dhe e ditëm se i kishin vra të gjithë, tani i kanë ly me benzin dhe i kanë kallë kufomat e tyre!"* Gjatë xhirimit kur nënës iu kujtua momenti i vrasjes së djalit të saj Albani filloi të qajë me zë dhe puthet foton e tij. Ishte moment tejet i rëndë edhe për mua.

Masakra në Burim të Malishevës

Në Burim të Malishevës më 31 mars të vitit 1999 u vranë mizorisht 42 civilë shqiptarë nga ky fshat, nga Astrazubi, Dragobili dhe fshatrat përreth. Pas luftës kam xhiruar dëshmitarin e mbijetuar në këtë masakër, Nuredin Morina nga Astrazubi, i cili ka rrëfyer: *"Mu më kujtohet para një viti, më 31 mars janë ardhë forcat serbe edhe na kanë rrethuar në fshatin Burim. Përmbi fshat jemi kanë, në ara, rrëzë mali, kur janë ardhë, e kanë bombarduar fshatin, e kanë djegë, edhe na kanë parë neve e na kanë rrethuar. I kemi parë, ishin kanë shpërnda, duke shtënë me armë zjarri, edhe i kishin pasë çue dy ushtarë përpara. Kanë ardhë ata dy ushtarët drejt në ne, edhe jemi çue e jemi dalë në ara, para tyre, edhe na kanë bërtite, ku jeni ju?. Edhe na thanë, me na i dhanë paret krejt. Kanë shtënë me revole, u dhanë lajmin atyre që nuk ka asgjë, të tjerë, vetëm familja. Janë ardhë policët serbë janë shpërnda grykës, kur janë ardhë një grup i tyre te na, edhe na kanë plaçkitë, dikë edhe e kanë rrahë, e na kanë nda prej familjes. Se sa jemi kanë nuk e di, aty ka ndodhë edhe ju kanë vra familjet prej Malisheve. U ardhë një grup te na, edhe na kanë çue në këmbë, edhe na kanë bo rresht. Këtu te Burimi, na kanë bo rresht, janë ardhë tre prej tyre, pas neve, i kishin pasë ka dy rrathë fishekë në krah, edhe me armë tjera, edhe e kishin pasë nga një thikë në dorë. Na thanë ne m'u çu, u çumë e u bërmë rresht, thanë, çka po lypni ju?. Na s'folëm hiç, jemi kanë të mpirë të*

gjithë. Tha: ju po lypni Shqipërinë. Shqipëria juaj ka me kanë kjo thikë. Polici tjetër foli e tha: këta po e lypin NATO-n, NATO e tyre dhe shtoi se ka me qenë kjo bombë, edhe këto ka me iu qitë unë atyre. I treti tha: këtu o Serbia, edhe këta fishekë kanë me kanë për ta, jo Shqipëria, po Serbia është këtu. Edhe na tha: qitni dy duart mbi krye, bëhuni rresht, e na kanë qitë në ara me na pushkatuar. Mirëpo, pasi shkoi familja, prapë nuk e kishim gajle për veti. Na kanë sjellë këtu në Burim. Kur na prunë aty, ku buron uji, na bënë rresht, edhe u bëmë gati. Dy duar mbi krye na i qitën, thanë mos shikoni prej neve, vetëm mu dha mu ashtu, shikova, thashë: a po don me qit në krejt?. Polici sa deshti me shti me armë, vetëm e kam pa një grykë pushke, isha ndalë në gjunj. Atëherë e kam lëshuar dorën teposhtë, edhe i ka dhënë zjarr, rafal pushkës. I kam pa përpara që janë rrëzuar në tokë të gjithë. E kur janë rrëzuar ata, edhe unë jam rrëzuar me ta. Mua s'më ka marrë plumbi, jam rrëzuar me ta, se qysh nuk e di as vetë. I kanë shkrepë tani edhe dy rafalë tjerë, për së rati. Kur u shkrepën, që u banë tre rafalë, atëherë lajmëroi, tha hajde, serbisht foli, “ajmo” (shkojmë). Mua aty pak më tepër mu duk që isha shënosh, mendova se do të vijnë e të më masakrojnë. Mirëpo fati jem, ata u larguan. Kur u larguan ata, unë e kisha malin afër dhe hyra në mal, ashtu nja 30-40 metra, kishte qenë një gropë e vogël, është zgjuar një djalë i ri, edhe kur më ka parë, djali u tremb. Më tha: çka ke?, i thashë asgjë. Më pyeti, Kush je ti? I thash, jam prej Astrazupit. Edhe unë e pyeta, po kush je ti?. Tha: jam djali i Ismet Brahës. Atëherë e mora vesh, e pyeta, ku ishe bre bir?. Tha: këtu jam kanë. Jemi bërë dytë bashkë me atë djalë, kemi pushuar aty. Edhe djali ja ka nisë vajit. Tha: ma paskan vra babën. I thashë: jo, baba yt s'ka qenë aty. I kanë vra disa, por nuk e di as vetë se kush ka qenë, kush është vrarë. Unë vetë dola këtu. Tani, kemi qëndruar tri ditë në mal. Pas tri dite janë larguar forcat serbe prej fshatit Burim edhe Gurbardhit. Jemi ngut, na kanë nisë me ardhë, familjet, kanë nisë me ardhë aty ku na kanë bërë batare, (pushkatuar) i kemi pa edhe ne, kemi zbritur më poshtë, jemi bërë me ta dhe i kemi pa që tanë dilshin, i kemi kërkuar kufomat”.

Masakra në Rezallë të Skënderajt, më 5 prill 1999

Forcat serbe kishte tubuar në një oborr 98 burra, gra dhe fëmijë. I kishin ekzekutuar të gjithë. Një pjesë të trupave të tyre i kishin varrosur në një varr masiv, kurse shumicën tjetër të tyre i kishin marrë me kamionë dhe i kishin dërguar për të fshehur gjurmët e krimit në Serbi. Në mesin e tyre edhe trupin e Nezir Shaban Deliut, të cilin e kam njohur mirë, sepse më ka strehuar dhe siguruar ushqim në shtëpinë e tij me javë të tëra sa kam xhiruar

në fshatrat e Drenicës. Pas 22 vjetësh, trupi i tij dhe i bashkëfshatarëve të tij është zbuluar në Serbi dhe është rivarrosur më 9 tetor të vitit 2021.

Nga masakra në Rezallë të Skënderajt, më 5 prill të vitit 1999, kanë shpëtuar-mbijetuar tre persona: Ismet Rukolli, Misin Deliu i cili ka ndërruar jetë para 4 vjetësh dhe Sadri Gashi, të cilin pas dy jave e kanë zënë me vëllanë e tij dhe e kanë vrarë. Menjëherë pas mbarimit të luftës, kam arritur që të intervistoj 2 dëshmitarët e mbijetuar të kësaj masakre, Misin Deliu dhe Ismet Rukollin. Misin Deliu, edhe pse i shtyrë në moshë, i kishte të freskëta momentet më të rënda në jetën e tij, kur më 5 prill të vitit 1999 forcat serbe fillimisht kishin shtruar terror psikik ndaj pleqve, grave dhe fëmijëve të këtij fshati të Drenicës, e pastaj edhe i kishin ekzekutuar 98 civilë të Rezallës dhe mysafirë nga fshatrat tjera të Drenicës: nga Marina, Prekazi, Polaci, Llausha etj.

Misin Deliu rrëfen: *“Në fshatin tonë kemi pasë të strehuar edhe nga fshatrat tjera. Ky oborr ka qenë plot njerëz: gra, pleq, burra, fëmijë. Forcat serbe na kanë nguju në këtë trull, në oborrin e shtëpisë së Hashim Dergutit. Tani na kanë marrë dhe pru në rrugë. Nji traktor a kanë këtu. Qaty e kam pa një serb. Ish kanë me automatik. Këtu janë kanë ren traktorat që na morën nga shtëpijat. Na kanë gjujtë prej kësaj shtëpie. Kur na kanë radhit këndej gardhit, kanë gjujtë dhe e kam hetu se edhe mu më ka marrë nën krahnor. Qe edhe gëzofin qysh ma kanë shpu. Jam ra në tokë. Ngat meje a kanë Pajaziti nga Marina. Unë i shtrirë, e ai tuj gjëmue. Atëherë Pajaziti e ka shpu gardhin dhe ka dalë para meje. Ka dalë dhe u ulë atje. Ka ardhë Ismeti i Rukollëve. Ai mu ka ulë te kryet. Nuk kam guxu me u qu, me u drejtu. Kur e kam pa Ismetin se iku teposhtë, unë jam ik nga prroni. Jam shku në fund të prronit. Pastaj ka ardhë Sadriu i Talit të Bilallit. Edhe pse ishte i katunit tonë dhe të dytë e kemi njoftë njani-tjetrin, por unë hupa dhe e pyta kush je ti? Ai u përgjigj: Unë jam Sadriu i Talit të Bilallit. E pyeta: A të ka marrë bre shoq fort? Ai u përgjigj: Jo valla nuk më ka marrë hiç. E kish pasë palltën plot gjak. Ai tha se gjakun e kam prej njerëzve tjerë që më kanë ra përmbi kur janë vra. Ky Ismeti o shku, kah o shku nuk e di, nuk kam mujt me e taku. Sadriu o mbetë në përru. Kur u terru unë jam dalë n’atë anë andej përtej shtëpive, në mal, se jo në shtëpi time. Janë ardhë dy vetë më kanë gjetë, më kanë thënë hajde. Thash çka ju bona, kuku për neve, tanëve na mytën. E gratë?, pyetën ata. Thashë, gratë do po i qojnë në Likofc e i mbysin tanë, masi na myti neve 80 veta. Pastaj ka rënë terri, e jam dalë kam shku në mal, prej mali i plagum qashtu jom shku në Tushilë. Kufomat janë mbetë qitu, çka u bë me to, veç Zoti e din”.¹ Një nga dëshmitarët e masakrës në Rezallë, Shaban Deliu, rrëfen: *“Më 3 prill, rreth orës 05:20 në mbrëmje,**

¹ Intervistë me dëshmitarin e mbijetuar Misin Deliu, Rezallë, prill 2000.

policia serbe janë ngjitur nga Morina në drejtim të atyre 3 shtëpive atje lartë në kodër dhe i kanë marrë 3 familje, që kanë qenë aty duke qëndruar. Kanë qenë rreth 28 anëtarë, prej tyre 3 pleq dhe shumica fëmijë e gra. I kanë marrë. Ne i kemi dëgjuar krismat, nuk e kemi ditë në atë moment se çka po ndodhë. Mirëpo, më vonë, natën, e kemi vërejtur se aty ka qenë një person i vrarë që ka qenë 13-vjeçar. Dhe, i kanë marrë ato familje. Ne kemi menduar që kanë shkuar në drejtim tjetër, mirëpo ata i kanë marrë e i kanë çuar në drejtim të Marinës. Sot e atë ditë nuk dihet se këta 3 pleq se ku kanë mbetë. Më vonë kur është terru kemi shku e kemi pa se aty ka qenë një fëmijë i vrarë, e tek më poshtë ka qenë i vrarë edhe një fëmijë 6-vjeçar me emrin Bleart Deliu”.²

Ismet Rukolli, është i mbijetuari i vetëm i gjallë i masakrës në fshatin Rezallë të Skënderajt, më 5 prill të vitit 1999. Para kamerës sonë ai ka rrëfyer: “Rreth orës 10:00 kanë ardhë forcat serbe dhe na kanë nxjerrë nga shtëpia, tuj na rrehë dhe tuj na sha. Na kanë pru në oborrin e shtëpisë së Hashim Dergutit. Këtu na kanë mbajtur nga ora 11:00 e deri në orën 05:00 pas dite. Ka ardhë edhe një grup tjetër i ushtarëve nga drejtimi i Likocit dhe ata kanë filluar të shtijnë në drejtime të ndryshme. Ata kanë thënë se “po gjuajnë terroristët” dhe atëherë kanë filluar ndarjen e fëmijëve dhe të grave. Gratë dhe fëmijët i kanë nisë në drejtim të Likocit. Neve burrat dhe të rinjtë na kanë qitë nën rrugë të Likocit. Rreth 30 policë kanë qenë në rrugë dhe kanë filluar t’i mbushin armët. Një ushtar serb me mitraloz ka hipur në shtëpinë e Hashim Dergutit. Ai ka filluar të gjuaj i pari, pastaj kanë filluar të gjuajnë të gjithë. Si kanë filluar me gjujtë, unë kam ra për toke, jam plagosur në dorë dhe shpinë, gjithashtu kur kam rënë më kishte qëlluar plumbi në faqe. Mixha i babës Januzi më ka ra përmbi. Gjuajtjet kanë zgjatë rreth gjysmë ore. Pastaj ka ardhë një ushtar, i cili i ka hy për së afërmi rreshtit dhe ka shtënë mbi të gjithë. Kur ka ardhë rendi te unë, iu ka harxhuar municioni dhe kur e ka ndërruar karikatorin më ka kapërcyer. Unë kam qëndruar rreth 2 orë nën kufoma. Nuk e disha se a janë tërhjekur, larguar forcat serbe nga shtëpia e Hashim Dergutit. Pas 2 orëve kanë filluar të lëvizin dhe të flasin Misin Deliu dhe Pajazit Kelmendi. Atëherë, e kam kuptuar se serbët janë larguar. Jam lëshuar zhagas 15 metra më poshtë. Kam nejtë aty deri në mesnatë. Aty ka ardhë Pajazit Kelmendi, Misin Deliu dhe Sadri Gashi, të cilët janë lëshuar më poshtë. Kah mesnata Pajazitit i kam thane a po vjen e largohemi nga këtu. Pajaziti ka qenë rand i plagosur ka thënë: Jo, nuk muj. Kur jam dalë nën gardhë, nën vendin e ekzekutimit të civilëve, e kam pa edhe Dibran Rukollin, të cilin e kam njoftë në zë. Ju kam afrue dhe e kam drejtuar pak. Më pyeti: Ku po shkon? I thash:

² Intervistë me dëshmitarin Shaban Deliu, Rezallë, prill 2000.

*po shkoj për Tushilë. Ai më tha: Mos shko në Tushilë, se kanë hy forcat serbe. I thash: Unë po shkoj dhe nëse është dikush nga shqiptarët ju tregoj që të vijnë me ju marrë”.*³

Ekzekutimi i civilëve në Dyz të Podujevës

Në fshatin Dyz të Podujevës, më 18 dhe 19 prill 1999 në shtëpitë e tyre dhe në male u ekzekutuan 70 civilë shqiptarë të të gjitha moshave dhe të dy gjinive. Edhe për këtë masakër posedoj dëshmitë e të mbijetuarve: Muhamet Bajoku, Bedrije dhe Fatime Bajoku, të cilët me emocione dëshmojnë për tmerrin që kishin përjetuar civilët e Llapit dhe të Gollakut nga policia dhe ushtria serbe, si dhe paramilitarët. Shumë familje i humbën më të dashurit e tyre në këtë masakër. Familje të tilla janë familjet Bajoku, Berisha, Mustafa, Bajrami, Veliu, Shabani, Rama, Llapashtica, Hasani, Podvorica, Asllani, Rexhepi, Xhemajli, Mulolli, Mehanja, Retkoceri, Islami, Topanica, Rrustemi e familje tjera.

Muhamet Bajoku, një fëmijë nga Dyzi rrëfen për këtë ngjarje të tmerrshme të 18 prillit të vitit 1999, të cilën nuk do ta harrojë kurrë: *“Ishim duke ngrënë mëngjes dhe pasi e kryem mëngjesin erdhën forcat serbe, të cilat ishin të prira edhe nga një rom. Ja kanë nisë me shti me armë. Babai ka dalë dhe ka shkuar te shtëpia e kushëririt me pa çka po ndodhë. U kthye këtu dhe nga pozicionet e tyre lart e kanë vra me snajper. Në oborrin tonë janë ardhë shumë forca serbe dhe pastaj kanë hy nëpër dhomat e shtëpisë sonë. Kanë qenë edhe tri praga e tanke afër. E kanë marrë Ragip Mulollin nga Shajkovci i Podujevës, dhëndrin tonë, i cili ishte mysafir te ne. Atë e kanë rrahur dhe i kanë thënë shko e thirri burrat tjerë. Ragipin e kanë pushkatuar para shkallëve. Tani e kanë marrë mixhën 83-vjeçar Rifat Bajokun. Edhe atë e kanë pushkatuar aty. E kanë pushkatuar edhe një kushëri tjetër. Më kanë marrë edhe mua dhe më kanë qitë për me më pushkatuar edhe mua. Nën presionin e armëve më kanë mbajtur disa minuta dhe më kanë pyetur ku është UÇK-ja? Iu kam thënë nuk e di. Më rrahën, mi dhanë disa shkelma dhe më thanë hyn brenda”.*

Dëshmitarja tjetër, Bedrije Bajoku dëshmon: *“Këtu është dhoma ku jemi vendosë ne si të strehuar prej Podujevës. Edhe nga këtu, forcat policore serbe kanë ardhë, diku nja 40 vetë kanë qenë. Na kanë nxjerrë prej kësaj dhome, edhe na kanë thënë të dalim jashtë. Mirëpo, ne jemi friguar të dalim jashtë dhe jemi ulë të gjithë. Kemi qenë gjithsej 21 veta. Na kanë rreshtuar të gjithëve. Ragip Mulollit, i kanë thanë që t’i nxjerrë jashtë, që të*

³ Intervistë realizuar në Rezallë, më 5 prill 2000.

dalini të gjithë. Mirëpo, atij i ka ardhë keq që t'ju thotë ashtu, edhe ata prapë kanë ardhë këtu, e kanë nxjerrë me forcë jashtë, edhe këtu, para derës, e kanë pushkatuar, mu te ky qoshi këtu. Pas Ragipit, kanë ardhë e i kanë thanë mixhës, dilni jashtë, dorëzohuni. Mixha ka thanë menjëherë, i ka ngritë duart nalt. Është dalë, edhe ai në oborr aty, edhe atë e kanë pushkatuar prej largësie. Ne s'e kemi pa, veç kur i kemi pa të rrëzuar, sepse dera ka qenë e hapur. Pas atij, e morën edhe mixhën tim, Rifat Bajokun. I thanë të dorëzohet, t'i çojë duart lart. Ai tha menjëherë, doli përjashta, edhe atë këtu e vranë, këtu në oborr. Pas mixhës, mbeti vetëm babai Vesel Bajoku, i cili ishte i ulur në mes të fëmijëve të motrës, një djalë e tri vajza. Atë e morën të fundit nga fëmijët dhe i thanë, çohu plak, dil përjashta!. Doli, si dhe këtu afër, nuk e pritën as me dalë ende prej derës, edhe atë e vranë me një plumb, me snajper. Pra, të gjithë burrat, 3 u vranë këtu. Edhe Ferati u vra para derës së shtëpisë së vet. Pra, 4 civilë. Këtë ekspeditë e ka udhëhequr një rom. Mirëpo, ne vetëm e njohëm në bazë të gjuhës, se e dinte shumë mirë shqipen. Por, emrin nuk arritëm t'ia dimë. Këta i pushkatoi ai, të gjithë, nga largësia. Vetëm i shihnim të vranë, sepse dera e hyrjes ka qenë çelë. Ai polici, i cili i pushkatoi të gjithë doli para derës dhe e dëgjoni duke thanë se: ku e keni UÇK-në, ku i keni armët?, Thanë: të gjithë civilët le të pushkatohen!. Mirëpo, njëri prej tyre tha që: për këtë rast unë përgjigjem, ata që u desht me i vra, burrat, i vramë, edhe tha se: Kosova qenka mbetë në katër pleq. Ata ishin të zhgënjyer që nuk gjetën të rinj për t'i vranë edhe ata. Kanë qenë vetëm dy minuta në pyetje, sa kanë hyrë policët në derë, djali i mixhës ka hypë në tavan dhe për fat atje ka shpëtuar. Edhe ai u kanë dëshmitar i kësaj ngjarjeje. Pastaj, forcat serbe na lanë aty, edhe na thanë të mos lëvizim. Ashtu kemi ndejtë, afër dy orë pa lëvizë. Pastaj jam çuar unë, edhe kam shkue në atë shtëpinë tjetër, edhe i kam marrë të gjithë që kemi qenë, motrën me fëmijë, edhe një çikë e kësaj Mexhide Bajokut. Edhe ajo ka ardhë, edhe jemi bërë të gjithë bashkë. Kjo pra, kjo ka qenë ngjarja e hidhur, e cila na mundon të gjithëve që mbetëm gjallë, por që na ka lënë me plagë e pasoja tërë jetën. Mirëpo, kur mendojmë se atë që ata e deshtën aq shumë, lirinë, e fituam, atëherë jemi krenarë për prindërit që patëm, si dhe për të afërmit që dhanë jetën”.

Edhe Fatime Bajoku, e përjetoi me shumë ankth këtë ngjarje të tmerrshme të prillit të vitit 1999. Ajo rrëfen: “*Vallahi bre loke, s'po muj me marr as me mend. Jemi kanë atë ditë si pa pritë e pa kujtue, na kanë zanë brenda tanë, do njerëz të ligj. Nuk kishim mundësi as me ikë, sepse ishim të lodhun, të mërztun, t'untuem. Na kanë zanë mrena, na kanë shashtrisë. Më së pari, burrin ma kanë vra qaty, para dymë, para derës së shpisë t'vet, edhe ata kojshi e vllazni që kemi pasë. Janë kanë të lodhun edhe ata, pleq e, jemi lodhë e jemi mërztë... S'kemi mujtë me ikë as me dalë e me shkue,*

kurrkah, po ma së tepërmi më mundon djalin e vogël - Muhametin që ma kanë marrë. Para duarve dhe ma kanë rrehë dhe kanë deshtë edhe këtë me e pushkatue. Kanë ardhë policët, të cilët kanë sha dhe kanë thanë: hajde qitni markat, pare... Ma kanë afër pushkën qetu, te fyti dhe thojshin: ju po doni Republikë... ! S'e di qysh kemi pshtue hiq! As nuk muj me marrë me mend çka kemi përjetue atë ditë!"

Rrëfimet për dhunimet

Në fund prillit të vitit 1999, një mbrëmje, në afërsi të Kukësit, hasim disa traktorë përplot me fëmijë dhe gra që nga policia dhe ushtria serbe dëboheshin me dhunë nga fshatrat e Gjakovës e Prizrenit. Kam dëshmitë e tyre rrëqethëse për masakrat mbi të rinjtë dhe burrat shqiptarë në Mejë dhe Korenicë të Gjakovës, në Tusus e Zhur të Prizrenit. Disa gra dhe vajza të reja nga Gjakova, që ishin strehuar në xhaminë e Krumës, na rrëfyan: *"për vrasjet e civilëve shqiptarë në qytetin e Gjakovës, për dhunimin e shumë grave dhe vajzave shqiptare nga ushtarët, policët dhe paramilitarët serbë. Lendita Luma nga Gjakova para kamerës rrëfen për gjendjen e rëndë në Gjakovë dhe për përjetimet e tmerrshme të grave e vajzave shqiptare, për dhunimin e tyre nga policia dhe ushtria serbe"*.

Dëshmitarët e masakrës në Qyshk të Pejës, më 13 dhe 14 maj 1999

Më 13 dhe 14 maj të vitit 1999 në fshatin Qyshk të Pejës ka ndodhur një ndër masakrat më makabre të forcave ushtarake e policore serbe mbi popullatën civile shqiptare. Janë ekzekutuar dhe pastaj janë djegur në mënyrën më barbare 42 meshkuj. Më së shumti kanë pësuar pjesëtarë të familjes Lushi, Gashi, Kelmendi, të familjes së gjeneral Agim Çekut, si dhe pjesëtarë të familjeve të tjera. Pas luftës kam realizuar një dokumentar për *TV Shqiptar* dhe në të kam përfshirë dëshmitë e dëshmitarëve që kanë mbijetuar nga kjo masakër e forcave serbe: Rexhë Kelmendit, Isa Gashit, Lirije Gashit, Hazir Berishës, Erzen Osman Lushit, të Haxhi Çekut, Ifete Çekut, Ajet Gasht, Halit Gashit dhe Nurë Çekut. Në vendin e krimit, me kamerën e Abaz Zekës për *TV Shqiptar* kemi xhiruar dëshmitarët, të cilët e kanë parë vdekjen me sy, por e kanë pasë fatin që të mbijetojnë dhe kështu edhe të dëshmojnë për këto masakra. Gjatë bisedës me Nurë Çekun, nga Qyshku, me njërin prej dëshmitarëve të vrasjes së civilëve më 13 dhe 14 maj të vitit 1999 në hyrje të fshatit Qyshk të Pejës, kam regjistruar këtë dëshmi: *"Më 13 maj të vitit 1999 në orën 20:20 minuta, në mbrëmje, kanë ardhë dy vetura, me ushtarë apo paramilitarë serbë, edhe janë ndalë, një kerr është ndalë këtu, ndërsa tjetri ka hyrë për rrugën këtu, i ka zbritë*

njerëzit. Ne kemi qenë në atë rrugën andej, duke e vëzhguar situatën, normal nga frika mos po hyjnë në shtëpi. I dinim veprimet e tyre çka sjellin, kanë ardhur këtu dhe i kanë zbritur dy njerëz, një burrë dhe një grua, kanë qenë të veshur me rroba nate. I kanë marrë nga shtëpitë e tyre në Pejë, e i kanë sjellë, është dëgjuar duke iu kërkuar para, ai burri nuk fliste fare, dukej që ishte i lodhur. Ishte sigurisht nga torturimi, nuk kishte mundësi as të fliste, ndërsa gruaja kërkonte mëshirë prej tyre, duke thënë se s'kemi para. Ndërsa, një person prej tyre, ushtar serb, i thoshte mos fol, por kërkonte para. Pas 4-5 minutash, janë dëgjuar të shtëna, rafal, edhe është kryer do të thotë aksioni i tyre, ekzekutimi i tyre për fat të keq, e ata i kanë marrë kerret e tyre e kanë shkuar. Të nesërmen në mëngjes, kemi ardhë këtu me i vërejtur, i kemi pa, njerëz që i kanë njohur, kanë qenë Aziz Sharapolli, mosha 70 vjeç, lindur më 1927, që ka qenë shef i Laboratorit të Fabrikës së Birrës, njeri i ndershëm, punëtor, si dhe gruaja e tij, rreth 60 vjeç. Eshtrat e tyre kanë mbetur deri para 2-3 dite, kur kanë ardhur djemtë e vet, me një ekip prej OSBE-së, për me i marrë e me i varrosë, kanë mbetur të pavarrosur. Sepse të nesërmen e vrasjes së tyre, më 14 maj, vjen ajo masakra e madhe që e bëjnë serbët mbi popullatën e pafajshme, ku mbi 40 vetë i vrasin dhe i djegin nëpër shtëpi. Atëherë, popullata normal prej panikut merr arratinë, e këta mbesin në këtë vend pa varrosë. Pas tri dite, kanë ardhë forcat serbe, siç duket me dikë nga spitali, me mantele të bardhë janë dukë, e i kanë tërheqë kufomat. Ditën që ka ngjarë ekzekutimi ne nuk kemi mundur të afrohem, ne banorët këtu të fshatit, por të nesërmen në mëngjes, rreth orës 04:00, kemi ardhur, kemi vërejtur, nuk kanë pasur ndonjë shenjë identifikimi, edhe nuk kemi ditë se kush janë. Por, siç duket nga pamja e tyre, tregonin se ishin njerëz të afërt nga gjaku, ka qenë një plak rreth moshës 60-vjeçare, kapela e tij duket ende si gjurmë, një më i ri rreth 30-vjeçar, si dhe një djalë tjetër shumë i ri rreth 17 – 18-vjeçar, që janë ekzekutuar këtu, mbështetur për këtë mur. Këtu shihen edhe gjurmët e gjakut. Që atë ditë e sot, nuk dimë se kush kanë qenë, sepse siç dihet, deri vonë ka qenë shtetrrëhim, e tërë popullata i ka braktisur vendbanimet, ka qenë e strehuar atje buzë një lumi, nuk kanë guxuar as t'i varrosin, se nuk dihej se kush është, janë frikuar nga aktet, mos po vijnë me i kërkuar apo diçka, nuk dihet se çfarë ka ngjarë, ku i kanë varrosë. Ndoshta hulumtimet tash të organizatave të huaja, edhe në bashkëpunim me KFOR-in, ka mundësi me e ditë edhe familjet e tyre me i ditë se ku i kanë varrezat. Një ndër aktet e shumta të dhunës e terrorit që kanë ngjarë këtu, është edhe kjo, në vargun e pafund të terrorit të regjimit serb, masakrave që kanë bërë nëpër këtë rajon. Po në këtë vend, edhe përpara, në një datë që s'më kujtohet, pak kohë më parë, por pas fillimit të sulmit të NATO-s, ka qenë një rast i ekzekutimit të një personi, Demë Lajçit, prej Katunit të Ri të Pejës, atë

e kemi marrë e kemi varrosë vetë, në varreza atje, por familja e tij e ka marrë kufomën, tash e ka rivarrosur, në vendlindje të vet”, - rrëfen Nurë Çeku.

Halit Gashi, dëshmitar rrëfen: “Dita 14 maj 1999, ora 08:17 minuta. Kanë ardhë forcat serbe prej anës së sipërme të mëhallës, i kanë djegë disa shtëpi, por kanë mbërri te ne, kemi qenë ulur në oborr me familje, na kanë rrethuar dhe bllokuar. Mua si person me kanë shti më së pari me i zgjidhë shtazët në stallë, i kam zgjidhë, më kanë hekë prej aty, më kanë detyruar me e ndezë traktorin, me shkuar rrugës dhe me ardhë bythprapë, te familja, njëri grup, se një grup tjetër ka ardhë te familja këndeje. I kanë marrë, sepse jemi dy familje nën një kulm, edhe ata të mixhës edhe tanët, i kanë bo të gjithë në një vend para shtëpisë, edhe i kanë detyruar me hipur në një traktor. Unë kam ardhë me i marrë këta, edhe djalin e mixhës. I kemi pas rregulluar dy traktorë, me dy familjet, edhe një mixhë tjetër që e kem pasë këtu, me dy traktorë, katër ose pesë familje, e me u larguar. Po tash, djalin e mixhës nuk e lanë me hypë në traktor të vetin, po atë e ndalën me vëlla timin, e familjen e tij i prunë në traktor timin. Kështu që unë u detyrova me i dhanë ata të dy, ata s’mi lëshuan, kështu që i kam marrë ata e i kam hypë në traktor, me dhunë. Mos të flasim sa u kanë ajo, veç ai që e ka përjetuar se kush s’di me treguar, unë s’di me treguar. Tani, i kam marrë familjen në makinë, kemi filluar me ecë, jam gëzuar kur jam dalë prej oborrit tim, se veç zjarri i hyri stallës, aty veç e pamë qysh është, zjarri na ka kapluar prej tri anëve. Donim me dalë ndër dyer, binte zjarri prej kulmit. Për fat tonin, ai rrjet ish aty, e nuk e lëshojke, zharrë e madhe e me ra, po binin më të vogla. Kështu që kemi përfutur dhe kemi dalë prej dere, këta të dytë i kam lanë qaty, e më nuk kam ditë asgjë për ta. Forcat serbe i kanë marrë prej asaj ane djalin e axhës Selimin dhe Hakiun vëllain tim. I kanë bërë bashkë aty në korridor, i kanë marrë e i kanë pru këtu në kauça, që i kem pasë në kuzhinë. Tani i kanë ekzekutuar këtu Hakiun dhe Selimin. Kur jemi kthyer ne pas dy ose tri orëve, se s’na kanë lënë, na kanë hypë në traktorë e na kanë larguar nga këtu. Na kanë çue te fabrika e baterive, aty kishte qenë grupi i madh i forcave serbe që kontrollonte çdo gjë. Na kanë ndalë rrafsh dy orë a më shumë, derisa janë marrë vesh me kolegët e tyre në Qyshk, pasi e kanë kryer ekzekutimin e shqiptarëve në këtë fshat. Atëherë, na kanë kthyer, kur kemi ardhë ne këtu, përnjëherë kemi tentuar, duke i kërkuar se ku janë. Atë natë s’kemi mundur se ka qenë ende duke dalë flaka, vetëm pas dikur do allshiti, i kem gjetë, po s’kemi mundur atë ditë me i marrë, sepse zjarri ishte ende ndezur. Të nesërmen kemi marrë e i kemi varrosë, ata eshtra që kemi mundur me i marrë, i kemi varrosë atje, s’kemi guxuar me u pa, jemi frikuar mos po na shohin, veç një mexhë e kemi pa atje. Ushtri si ushtri, sa ka pasë shumë, atë ditë mu kanë dukur 1 000, ka pasë boll, nuk e di saktë, ka qenë

moment i vështirë, sa është zor me treguar. Veç ai që e ka përjetuar, se kush s'di me treguar”.

Lirije Gashi, rrëfen: “Ishte mëngjes, ora 07:20, jemi rrethuar në të katër anët nga policia serbe. Polici po them, po ata kanë pasë uniforma të ndryshme, jo vetëm që erdhën e na tronditën, e na torturuan, e na ofenduan me fjalë të ndyra, po ata edhe na ndanë burrat në njërën anë, gratë e fëmijët, në tjetër anë. Filluan t'i ndezin shtëpitë në Mahallë të Epërme. Burrat kur i ndanë, te varret, edhe fëmijën më të voglin, prej 16 vjeçëve e deri në 55 vjet, më i vjetri që ka qenë. Na kanë nda, e kur na kanë nda, neve grave e fëmijëve, e që jemi kanë pak më të vjetra, na kanë shti në një shtëpi. Ajo shtëpi është ma andej, u kallke, flakë shkonte, tym në të gjitha anët, burrat i lanë në rrugë. Kur na kanë shti nëpër shtëpia, na s'kemi mundur për me ditë çka po bëhet me burra, send mbi këtë tokë. Burrat kur i kanë shtirë, nëpër rrugë që i kanë nda, u kishin pasë thanë që i kemi dëshmitarët, si është Hazir Berisha, i cili kishte pasë shpëtuar. Iu kanë thanë hajde edhe juve t'ju kryejmë, se gratë e fëmijët i kallëm në shpi. Mbasi që i kanë detyruar gratë me i kallë, na kanë thonë, neve njëri prej tyre, nja 4 a 5 serbë unë i kam njohur që i kam pasë fqinj të mi në Pejë, se unë jam prej Peje, fqinj të mitë që i kam pasë në Pejë, kanë qenë Zoran Saviq e Boban Saviqi, dytë janë vëllezër. Një tjetër ka qenë i Gorazhdecit, i Kastratoviqve, ai bile Hasan Metës, që është i vrarë, i ka thanë “ti a hala je kësajde a? Çka po bën këtu? Ky i ka thanë: Jam ardhë për m'u strehuar, ju që na keni thanë m'u larguar. I ka thanë “nuk keni nevojë për me u larguar, se sot po kryejmë punën me juve, për krejt! I kam njohtë. Ka qenë edhe Zvonko Cvetkoviqi, edhe ai fqinj i im i parë. Na ka pyet, na ka thanë gjithçka. Pasi që m'ka pyet mu sa fëmijë ke dhe çka po kërkon këtu, më ka thanë serbisht, “mu mos mu largo, ti mos mu largo prej syve”. Tash, unë një herë në atë minutë kam qëndruar, por tani jam larguar, se jam frikësuar, se sikur ta dija që më vrasin edhe mua sikur tjerët, se është puna mos me pasur dëshmi për masakrat, jam fsheh pas grave, gjithkrah pas grave, pas fëmijëve, kah kam mundur, vetëm mos me ra në sy të tyre. Atëherë ka qenë edhe një tjetër që e kam njohur - Mija. Edhe ai është fqinj i imi, ka qenë i ardhur (“izbeglicë”) nga Bosnja, edhe ai ka qenë në grup me serbët lokalë. Kur i kanë ndarë, pikërisht kjo shtëpia ime, i kanë sjellë 14 vetë, 13 janë pushkatuar, tash, a ka mbetur ndonjë i gjallë, a s'ka mbetur, nuk di a i kanë varruar, vetëm që i 14-ti që ka mbetë gjallë, e i varruar ai tani ka tregu ngjarjen e tmerrshme. Ai është Hazir Berisha. Ai ka treguar se është plagosur në këmbë. Këtu i kanë vra dhe i kanë djegë, sepse me i pas vra e me i pa lënë të vrarë, gjysma e dertit do të ishte. Po ata i kanë djegë, që po i shihni edhe vetë, vetëm eshtrat nëpër thasë najloni çka kemi mundur ne,

gratë, me tre pleq, për me i varrosur. Sa kemi mundur atë ditë, dikush tue i ruajtur, dikush, se jemi tutë mos po vijnë për të dytën herë.”

Në një shtëpi të Qyshkut, janë pushkatuar 9 shqiptarë, civilë, në mesin e tyre për fat, ka shpëtuar dëshmitari i kësaj ngjarjeje tronditëse, Hazir Berisha. *“Më kujtohet, edhe kurrë s’do ta harroj atë ditë. Pasi jemi ardhë, forcat serbe na kanë pru qitu, na kanë urdhëruar për me ecë, për me shkuar deri këtu. Vetëm po e bëj edhe udhëtimin në shtaga tash, atëherë në këmbë të mia. Kemi ardhë deri këtu, nën presionin e pushkëve. 5 ushtarë serbë kanë qenë me neve, njëri ka qenë me pushkë-mitraloz, tjerët me automatikë. Ai me pushka-mitraloz është afruar afër derës, edhe na ka urdhëruar prej këtu me hyrë përnjëherë në dhomë. Jemi hyrë prej këtu dhe menjëherë kemi vazhduar nën tytën e mitralozave e automatikëve, jemi hyrë brenda në dhomë.*

Kur jemi hyrë në dhomë, na kanë urdhëruar për me u ulë në kauçë, këtu kanë qenë kauçët, ka qenë si kuzhinë kjo. Unë përnjëherë, prej që kam hy këtu, kam marrë këtë drejtim, edhe kam ardhë drejt, këtu ka qenë kauçi. Po kthehem ngadalë, bash në vendin ku kam qenë, këtu të ekzekutimit, këtu kam qenë i ulur. Në anën e djathtë e kam pasë një mysafir, Isuf Shalën nga Grabovci i i Pejës. Në anën e majtë e kam pasë Arjan Çausht Lushin, 20-vjeçar, nga Qyshku, djalë hasreti, kurse të tjerët kanë qenë të ulur në kauç. Gjatë asaj kohe, i kam pa kur u ndez flaka e mitralozit që është pa, drejt me mu këtu qe, edhe u shkrep rafali i parë këtu, të shtëna pa ndërprerë. Janë kthye edhe një herë kështu. Ky në anën e djathtë e di veç kur ka ra, edhe këtë këmbë ma ka zënë, pak këtë pjesë të këmbës, në anën e djathtë. Ky në anën e majtë, e kam pasë dorën mbi të, ulur, ky vetëm pak trupi i ka luajt, edhe s’ju ka ndie asnjë krismë, asnjë britmë. Ne të gjithë prej kauçit jemi rënë në tokë, prej asaj pjese edhe prej kësaj pjese, këtu një përtej Arjanit ka qenë i ramë në kauç, kështu, ka dalë prej asaj pjese në anën tjetër. Qatje e ka ndezë një batanije edhe ka filluar me shtirë prej asaj ane, tash ky në tokë, për herë të katërt. Unë jam plagosë, në atë moment, më ka marrë plumbi në anën e majtë, tash vetëm shihet që plaga ka nisë me u shëruar. Shihe këtu hyrja është dhe dalja, rafalin tjetër më ka marrë këtu, edhe e ka qitë në këmbën e djathtë, këmbën e djathtë ma kanë thyer, në shtatë a tetë vende është e thyer, për fat, Zoti deshi të shpëtoj unë nga më e keqja”.

Në pyetjen time se si arritët të shpëtoni, Haziri përgjigjet: *“Zoti e din! Vetëm Zoti e din. Pasi kanë krye masakrën me 6 rafalë, i kanë nxjerrë edhe revolet, sepse janë ndier të shtënat një nga një, deri një pa ardhë te unë, i kam ndie të shtënat. Kam pritë që 100% do të më qëllojnë edhe mua, por fati deshi, se e ndërpreu, edhe është ndalë krisma. Pasi është ndalë krisma, kam dëgjuar për nja 2-3 minuta, e kam pa që s’ka zhurmë as kurrëgjë, por era vinte barut. Hiç s’kam lëvizë, jam paraqitur si i vdekur.*

Edhe frymëmarrjen e kam pasë si të them gjysmake. Provoj me i çelë sytë, se kam qenë në anën e majtë, i rënë, tue i çelë sytë, tue i këqyrë, tuj i kontrolluar, a ka diçka në dhomë, s'ka, edhe jam çuar e kam prekë Isufin a është i gjallë. Kur kam pa që është i vdekur, e kam prekë Arjanin në anën e majtë. Edhe ky ishte i vdekur. I kam këqyrë tjerët, kanë pasë përmbi një shpuzë, sfungjer. Kështu të mbuluar, atje batanija ka qenë e ndezur, dilte flaka. Një mendje më thoshte mu çuar, po një tjetër më ka thënë me këqyrë për dritare, ndoshta do të më kishin ekzekutuar edhe mua, për së dyti. I kam pa përjashta këtu, pesë ushtarët, edhe mu ka dukë që janë ndarë, aty i kam ndie edhe hapat kah ecnin. Është ardhë deri këtu, vetëm u përkulë këtu te dera, e ka lëshuar një gaz, një pjesë, me thanë nja 15-20 centimetra, si koka-kollë me thënë, e ka gjuajtur këtu, ka lëshuar tym të zi. Aq shpejt e ka lëshuar atë tym të zi, si edhe vëllain tim me pas pasur pranë, s'kam qenë më në gjendje me korrigjuar, se kam menduar t'i këqyri krejt, megjithëse të gjithë kanë qenë të vdekur. Këtu janë vrrarë 9 vetë. Vetëm unë kam shpëtuar. Unë kam qenë dëshmitar i kësaj masakre, që e kam parë vdekjen me sy. Në këtë dhomë ka qenë Isuf Shala, prej Grabovcit, në anën e majtë e kam pasë Arjanin e Çausht Lushit nga Qyshku. Me ne kanë qenë Xhafer Gashi, Ramë Gashit, Zeqir Alija, mysafir prej Zllapekit, Emrush Krasniqi, edhe ai mysafir prej Vranocit. Kanë qenë edhe Abdullah Lushi, Xhafer Lushi, Skënder Lushi. Këta janë të fshatit tonë – Qyshkut. Edhe unë që kam qenë me ta, 10 kemi qenë krejt”.

Në pyetjen time se a të kujtohet ndonjë figurë e policëve dhe e ushtarëve serbë, apo ndonjë emër, Hazir Berisha rrëfen: “Figurat, pesë prej tyre, me i pa pas dhjetë vjetëve i mbaj në mend. Me emra jo. Ata as nuk janë thirrë me emra, as vetë s'kanë komunikuar me emra dhe nuk mund te ia di emrat. Kanë qenë të maskuar, ai që na ka ekzekutuar ka qenë i gjatë sa unë, i dobët kështu sikur unë, vetëm u kanë pak i zhytur fytyrës, jo shumë, por ka qenë i ngjyrosur. Bardhosh ka qenë. Gjatë krejt kohës me mua ka qenë krah përkrah, se unë kam qenë i fundit në rresht. Me emër nuk i di, ka këtu që i njohin me emër, si kemi qenë ne në grup. Kemi pasë emocione boll, unë kam menduar që sigurisht do të vritem, por për se vriten të gjithë, s'kam menduar. Kemi pasë boll kërcënime prej tyre. Më kujtohet fort mirë kur i kanë çuar atje, 12 janë kanë në grupin e parë. I kam përcjellë gjatë tërë rrugës kah kanë shkuar, që kam mundur me i pa unë, edhe veç kur janë ndier krismat e automatikut, pas nja 2-3 minutave i kam parë t'u i dalë flaka shtëpisë. E dita që janë të ekzekutuar. Tani kanë ardhë këtu te ne, na kanë ndarë grupin në dy pjesë, një grup e kanë çuar në anën tjetër, të kundërtën, grupin tanë e kanë pru këtu. Një herë kanë dashtë me na ekzekutuar në atë shtëpinë e parë atje, vetëm kanë folur. Në këtë shtëpinë këtu, që është e para, mu këtu ku është Sadiku. Kanë fol ata mes veti, edhe kanë thanë i vjen

era. Edhe e kam ditë 100 për qind që ne jemi të ekzekutuar edhe të djegur. Këtë e kam ditur sikur sot që e kam ditë që po dua me ardhur këtu. Pasi e kanë gjuajt atë farë gazin, mu ka blloku fryma, edhe i kam marrë lakmi këtyre të vrarëve, kam vendos me dalë e me më vra, me plumb, e jo me u djeg i gjallë. Ishte tmerr, tmerr, edhe send s'kam pa, vetëm e kam ditë drejtimin e derës. Kam vendosë me dalë, ashtu i plagosur, kam dalë të dera, mu vra, me të drejtë po të them, se s'munda me qëndruar mu djeg i gjallë. Kur jam dalë aty, më ka ardhë fryma, kam marrë frymë dy tri herë. Kam këqyrë në anën e majtë s'ka kurrgjë, anën e djathtë kurrgjë, kom vendosë, korridorit, kam dalë në dhomën tjetër, për dritare, kam kërcyer andej. Sa kam dalë andej, jam ra në tokë, vetëm shtëpisë në kulm i ka dalë flaka. Aq ka qenë zjarri i fortë. Bën me e bërë edhe atë rrugë, nëse doni, me xhiruar, veç uroj që mos ta përfetojë askush çka kemi përjetuar ne. Është tmerr, ky vendi edhe po shihet, këtu ka ende gjurmë, është terreni ende i papastruar. Kem gjetur edhe brinjët e njërit, edhe kockën, qe, dëshmi e gjallë, qe, poshtë, qe, këto janë eshtrat e të vrarëve, këtu kanë qenë bashkë që kanë qenë, këtu ka, se nuk është pastruar ashtu qysh duhet, çka kanë pasë edhe të veshur. Po shihet, edhe era po vjen. Unë këtë shtëpi s'do ta harroj kurrë, edhe atë ditë, për sa t'jemi gjallë. Edhe do ta përsëris brez pas brezi që t'i kujtojmë se çka kemi vuajt prej serbëve. Unë për veti popull më të dobët nuk di që ka, sepse bën asi masakrash në civilë, e në njerëz të pafajshëm, të paarmatosur. Këtu shihen edhe plumbat kah janë shkuar, gjatë ekzekutimit tanë që na kanë bërë, domethënë e ka shpuar edhe kauçin, kur ka hyrë plumbi këtu, krejt këto janë shenja kah ka kaluar plumbi, sepse plumbi i mitralozit, krejt këto i kanë shpuar njerëzit dhe kauçin, e ka dalë në muri këndej. Qe, ku është shpuar këtu, po fati ka dashtë unë me qëlluar këtu, vetëm Zoti ka dashtë me shpëtuar unë prej këtij grupi me njëren këmbë kështu. Dritarja ka qenë e pathyer, e kam çelë. Por, këtë këmbë e kam marrë e kam qitë kështu, pak, edhe vetëm me dorë kam kërcye, edhe jam ra nga këtu, i ka këtu nja 1 metër e gjysmë, 1 metër e 70 cm, kam kërcye, e kam dal andej i plagosur në të dy këmbët. Përreth këtu jam dalë, kam qëndruar atje, iu kam larguar shtëpisë mos po më bien diçka, mos po digjem, atëherë i kam ndie britmat e fëmijëve dhe të grave, tue menduar që i kanë ekzekutuar të gjithë”.

Në një shtëpi tjetër më 14 maj 1999, janë vrarë edhe 10 shqiptarë të tjerë, në mesin e atyre që kanë qenë të pranishëm ishte edhe Isa Gashi nga Qyshku, i cili për fat ka shpëtuar nga më e keqja. Në pyetjen time se si ka ndodhur, si ju kanë sjellë këtu forcat serbe, si dhe si janë sjellë me ju? I mbijetuari në fjalë i kësaj masakre, ka dëshmuar: “Ajo ditë ka qenë e premtë, më 14 maj 1999, kurse ishim unë e vëllai, edhe djali i mixhës, Jashar Gashi. Neve na zunë te shtëpitë tona, duke dalë, për me u largu prej

shtëpive tona, me shkuar më poshtë, edhe aty menjëherë na ndalën. Na urdhëruan: duart përpjetë! Ne u detyruam t'i çojmë duart përpjetë, ata menjëherë na i kërkuan dokumentet. Në dokumente kisha edhe pare, m'i plaçkitën paret. Njëri prej tyre më goditi. Tani, e shoqja e vëllait, edhe ajo kishte qenë, një 20 metra para neve, kurse ajo i kish pasë 850 marka. E mbështetën për muri, ja shtinë automatikët në fyt. Urdhëruan: qiti paret! Ata ishin të mësuar, e dinin ku i kanë paratë. Ia hoqën paratë edhe ja morën, edhe na përcollën teposhtë, ku ishin të gjithë, familja, do ishin edhe të fshatit, do kishin edhe mysafirë të strehuar që kanë qenë, prej Raushiqi, Loxhës, Grabovci edhe do kishin qenë prej Gorozhdeci, këtu, të strehuar te ne. Këtu ka qenë më i pari, vëllai im, Halil Gashi, ka qenë Emin Gashi, Jashar Gashi, ka qenë Ukë Lushi, Osman Lushi, Sefedin Lushi, ka qenë Gani Avdylaj, ai ishte mysafir i Gorozhdecit, i strehuar bash te vëllai im, ka qenë Ramë Gashi, Xhafer Gashi, edhe Ibër Kelmendi, edhe një ishte mysafir prej Raushiqi, Ismet Dinaj. Paramilitarët, policët dhe ushtarët serbë, interesoheshin edhe të plaçkitshin para, ari, argjend, orë të dorës e gjëra tjera. Ne nuk kemi qenë të armatosur, as s'jemi kanë, s'kem pasë kurrfarë qëllimi të luftës, kurse ne vetëm që kemi qenë për demokraci, siç e din gjithë bota për çka jemi deklaruar. Ata edhe janë pushkatuar, edhe janë djegë të gjithë. Ndër ta, vetëm unë kam shpëtuar! Unë kam shpëtuar kështu: "ata na kanë mbështetë për muri të gjithëve. Unë isha në qosh. Njëri prej milicëve, nuk e di a ka qenë polic a ushtar serb? Më duket ka qenë ushtar, sepse ishte i ri, me mitraloz, e ka qitë këmbën në prag të derës. Pasi ka hyrë tha: gjithë familjen ua pushkatuam, tash prej juve kërkojmë vetëm paratë, tregoni ku i keni paratë, ku i keni fshehë. Ato janë shpëtimi i juaj! Edhe nuk keni tjetër rrugëdalje! Ne jemi deklaruar, disa prej nesh kemi thënë: "paret na i kini plaçkitë, të gjitha çka i kemi pasur, ne s'kemi më. Ju e dini çka do të bëni me ne". Ai tha: "Eh tash po e bisedoj me shokët e mi.! Atje ishin tre në paradhomë, në hyrje. Aty ka zgjatë një një sekondë, jo më shumë. Vetëm e ka qitë këmbën në derë dhe tha: "Në emër të Serbisë, të gjithë jeni të pushkatuar! Ne jemi stepur dhe s'kemi folur fare. Ibër Kelmendi, ishte i sëmure prej zemre, si e ka thënë ushtari serb atë fjalë, përnjëherë shpirti e ka lëshuar, edhe u rrëzuar dhe u ra përmbi mua. Unë jam mbet ndër ta, ka krisë mitralozi, një rafal, kurse edhe vëllai më ka ra në gjoks, menjëherë e ka lëshuar shpirti. Mu më mori plumbi menjëherë në këmbë, isha i plagosur, edhe isha i kthyer disi si me fytyrë bash ka shtinin ata. Ai që na vrau gjithëve, ai doli, atëherë hynë të tretë, nga një karikator, e kanë gjuajtur këtu përmbi ne. Atëherë janë dalë për dere duke sharë, e kanë marrë një shpuzë në korridor, kurse janë dalë jashtë, e i kanë rënë xhamit me automatik dhe e kanë thyer. Tjetri ia kish shtie flakën shtëpisë, edhe e kishin ndezur atë shpuzë, e gjuajtën për dritare, kur ajo shpuza ra përmbi Ibrën, ra

përmbi tjera kufoma, sepse të gjithë ishin vdekur. Atëherë unë u detyrova, se flaka gati më përfshiu në fytyrë. Kështu që e paramendova, më mirë të dalë edhe nëse janë në oborr, le të më vrasin, më mirë me plumb se me vdekur i gjallë, me u kallë i gjallë. Atëherë e kam larguar vëllain prej trupit tim, edhe Ibrën, edhe kam filluar për midis dhomës, atë shpuzë që e gjuajtën të djegur. E kam ngrehë, e kam qitë qitu, e kam gjuajtur se mu duk vështirë me e lënë duke u kallë. Kur kam bërë me dalë për hyrje, ma zuri flaka (zjarri) derën, atëherë u drejtova, për fat timin, ishte kjo dritare pa flak-ë. I kam çelë dy kapakët e dritares, edhe jam rënë poshtë, nëpër oborr, kështu që kurrkush nuk kishte qenë prej atyre kriminelëve, e u detyrova të iki 100 metra prej këtu, larg, midis livadhit. Livadhi kishte bar shumë, qëndrova prej orës 10:00, që na kanë pushkatuar, tek deri në ora 05:00 pasdite, i vetëm në livadh. Isha i varruar, isha i rraskapitur, isha i mërztur, kush i gjallë nuk ndihej.

Në pyetjen time se a ju kujtohet ndonjë emër prej tyre, policëve e ushtarëve që kanë vrarë këtu në Qyshk? Isa Gashi rrëfen: “Këta kanë qenë prej Zahaqi, kanë qenë prej Naklle, kanë qenë prej Peje edhe prej Gorozhdeci. Të gjithë e dinin edhe gjuhën shqipe shumë mirë, se me ne nuk kanë folur, nuk kanë pasë kohë me fole shumë, po me vajza, me gra, kanë fole atje shqipen, t’u ju kërkuar dukat, shqip, t’u ju kërkuar gjëra të çmueshme, tuj ju kërkuar para. Kështu që edhe unë s’kam mundur aq, se ish edhe momenti i shkurt për ne, se ne ishim grupi ma i parë që na prunë me na gri, ose me na pushkatuar. Dikush i ka njohur në Pavlan, se me atë rrugë kanë shkuar edhe në Pavlan, menjëherë kanë vra aty 10 shqiptarë. 2 serbë ishin të Zahaqit, kurse kishte qenë edhe komandanti i Policisë në Kliçinë, Bërnoviqi”.

Edhe Rexhë Isuf Kelmendi, nga fshati Qyshk i Pejës, rrëfen: “Më 14 maj kanë ardhë policia dhe ushtria serbe, të kombinuar, edhe kanë filluar aksionin në krye të fshatit tonë. Kanë filluar me kallë shtëpi, me plaçkitur dhe me bërë gjithçka, kanë nisë me vra civilë. Kur kanë ardhë diku rreth orës 09:00. Kah ne këtu, na kanë bashkuar, edhe na kanë nda femrat prej meshkujve, na kanë plaçkitë çka kem pasë, edhe na kanë nda, në tri grupe. Grupin e parë me veshët të mi e kam ndëgjuar, kur i kanë pushkatuar, një herë me rafal, atëherë një nga një. Në grupin e dytë kam qenë unë, kur një i armatosur serb mu ka drejtuar dhe më ka pyetur mua: e kujt është kjo shtëpi? I thash është e Ajët Gashit. Pyeti: ku është ai? I thash: nuk e di. Tani ka thënë: Duke filluar prej teje ecni përpara! Na ka çuar në shtëpi te Demë Gashit, edhe ka pyet: e kujt është ajo shtëpi? I thash: e Demë Gashit. Ai tha: Hajde niseni me shku, kemi ecë asaj rruge, me duar pas koke. Kështu, edhe na ka çuar deri aty. I ndau grupin, ata i ka çuar, si të thashë ma parë..., e neve tani, këto dy pjesë, një grup që janë kanë brenda në shtëpi, i ka qitë i

ka çuar, i ka ekzekutuar ata. E atëherë grupin, këtu që, na ka nda përgjysmë, gjysma jem shkuar atje, në shtëpi të Demë Gashit, gjysma në shtëpi të Sahit Mehmetit. I tha Ahmet Gashit: “Hape derën!” Ahmeti i tha: “s’ka çelësa”. E i tha: “hyn me dhunë, kur e çeli derën Ahmeti kemi hy. Dy nga dy qysh kemi qenë, unë kam qenë i pari, Ahmeti i dyti, e tuj ecë tash, këtij korridor, kur kemi hyrë në korridor, krejt jam ardhë deri te kjo hyrje këtu, kjo hyrje, ka qenë perdja vjerrë këtu e njëri polic e ka gjuajt këtu shkrepshën. Nuk e di cili a kanë, një ka qenë pak më i thatë, e tjetri u kanë i plotë, i parruar, jo me mjekër, i maskuar..., a polic a ushtar serb, s’po di çka dreqin janë kanë. Kur e ka gjuajt shkrepshën, bash ngjyrën e bardhë e ka pasë shkrepsha, kur jam gërmusur unë në këtë pozitë, me marr shkrepshën dhe me e ndezë këtë perden këtu, ai prapa shpine iu ka rënë rafal këtyre 8 tjerëve. Tash, 6 janë gjend këtu, se i kam pa me sytë e mi, tue u kallë para shkallëve, e dy kanë hy në atë pjesë, të ndezura. Edhe ata, kur jam kthye me i pa, njëri veç ishte këtu, e tjetri ka qenë këtu. Këtu janë vrarë 8 shqiptarë: Besim Kelmendi, Brahim Kelmendi, Mentor Kelmendi, Erdogan Kelmendi, Brahim Gashi, Ahmet Gashi, Emrush Krasniqi dhe Ismet Dinaj. Unë kur desha me e ndezë perden, kur u gërmuca këtu, kur i vrau këta për shpine, unë nuk jam çuar ma, kur ka krisë rafali, po kam ecë, e kam dalë që në këtë dritare tash. Kjo për fat timin, nuk ka qenë me xham, po u kanë me najlon. Vetëm ja kam hyrë me dorë këtij najloni, edhe kam kërcyer, e jam dalë aty, kam ecë, jo aq fort t’u vrapuar, veç kam ecë normal. Edhe kam dalë në fushë atje. Pas gjashtë orëve, se kam ndejtë në fushë, jam kthye këndeje atëherë e kam dokumentuar si kush është vrarë, e qysh janë të vramë këta, edhe të djegur, të djegur ka pasë kufomë prej 80 a 90 kilogramë, në 20 kg, se të djegur, i kanë kallë edhe shpinë”.

Se si ka shpëtuar Rexhë Kelmendi, dëshmon: “Unë nuk kam qenë i plagosur, fati, kur jam gërmusur me marr shkrepshën që më tha ndeze, kalle shtëpinë, unë në atë moment, veç më nuk jam ndreq, për shpine, krejt i ka vra për shpine këta. Shkurt e trup, unë nuk di, por kam parë gjithçka, plaçkë e hata, që nuk mund gjes askund në fytyrë të tokës, botës. Pasi familja ime, më tregonte, se i mëshonte plumba, tash tokës këtu, e u çojke dheu përpjetë, thojke: “qitni paret!”, edhe shqip atë e thoshte, thoshte: “qitni paret, qitne dukatin!” Ai mos me pas qenë i këtij terreni, ai shqip s’kishte ditë. Ai i largëti nuk e din gjuhën, po këta të kësaj treve e kanë ditë gjuhën, rrethit këtu, krejt këta të këtij rrethi i kanë bërë këto marrina të tyre. S’kam çka të them më tepër, po shihet edhe vetë është t’u u parë, çfarë tragjedie e këtij populli. Edhe një rast, pasi është kryer kjo, i kanë larguar me dhunë familjet, dy herë i kanë qitë në asfalt. Herën e parë, dokument të gjallë ju kanë qitë përpara Dajcin, me SNB, mos po i gjuajnë NATO-ja, në kolonë. Të

dytën herë, nuk e di a ju kanë qitë, veç janë dalë edhe të dytën herë. I kanë maltëruar, i kanë rrahë, çmos kanë bërë në ta”.

Ajet Gashi rrëfen: “Në Qyshk të Pejës ka ndodhë një masakër, e dinë gati të gjithë, kur më 14 maj kanë ardhë policia e ushtria serbe, janë vra dy djem të axhës, Skënder Gashi edhe Sylë Gashi. Aty është vendi i ngjarjes, aty ke me i gjetë, pasi jemi kthyer prej mali e fusha, se kemi qenë në fusha, kur jemi ardhë i kemi gjetë, i kishin pas mbuluar tjegullat e krejt se i kishin pasë rënë përmbi, edhe aty i kemi gjetur më së fundit ata dy. Sylë Gashi ka qenë shofer i traktorit, gjithë ka pasë atë detyrë, kishe me i çue fëmijët për Shqipëri, gratë e fëmijët kanë zbrite prej traktori në fund. Shtëpia ka qenë tue u kallë, tash a ka qenë gjallë, këtu janë dëgjuar rafalët, kur i kanë vrrarë. Kur jemi ardhë, i kemi gjetur të djegur, kështu krejt, s’kemi pasë kënd me varros në ta”.

Erzen Osman Lushi, nga fshati Qyshk i Pejës, dëshmon: “Kam qenë në vendin e ngjarjes më datën 14 maj të vitit 1999. Në orët e hershme të mëngjesit, duke filluar prej orës 7 e 30 minuta, kam qenë duke fjetur në gjumë, ka ardhë nëna ime, më ka zgjuar prej gjumit, edhe më ka thënë që krismat e automatikëve janë t’u u dëgjuar shumë afër edhe tymi ka ardhë shumë afër shtëpive tona. Jam zgjuar nga gjumi, kam dalë në oborr, aty e kam pa babanë tim, Osmanin, e kam pyetur se çka është ky tym, si dhe ka do të shkojmë më pastaj. Më ka thënë: ti duhet të largohesh më poshtë qatje, ndërsa ne, nëse e shohim rrezikun, do të vijmë, do të rrimë pranë teje. Pastaj kanë ardhë forcat serbe shumë afër lagjes tonë, aty ka ardhë edhe baba im, në vendin ku kam qenë unë, jam bashkëngjitur me burrat e “Lagjes së Kelmendëve” këtu, edhe aty nuk kemi pasë ku me qëndruar, prandaj jemi larguar tek “Lagjja e Hasanbeqëve”, jemi bashkuar me burrat dhe gratë e asaj lagjeje. Nuk ka vonuar, për një 15 minuta, kanë ardhë serbët, me krisma të automatikëve, duke gjuajtur, dhe më pastaj, na kanë klasifikuar, burrat nga gratë. Kur na kanë klasifikuar, na kanë thanë: duhet t’i qitni çdo send me vlerë që e keni në xhepat e juaj, duke filluar prej parave, e deri tek ari e disa sende tjera. Aty i kemi qitur të gjitha përpara. Njëri prej paramilitarëve më ka bërë titur, më ka thirrur: ti eja këtu!. Unë jam afruar tek ai, edhe më ka thanë: duhet të m’i japësh të gjitha paratë që janë përpara këtyre njerëzve. Vetëm marka gjermane, ndërsa dinarë të Jugosllavisë mos gabo me mi dhënë, se menjëherë këtu në vend do të vras. Unë kam filluar t’i mbledh paratë, aty ka pasë provokime shumë të ashpra nga ana e paramilitarëve: a doni autonomi, a doni republikë, ku është Ushtria Çlirimtare e Kosovës, pse nuk po ju mbron ajo, ku është NATO, ku është Amerika? Pastaj jam futur në rresht, më ka bërë titur ai tjetri paramilitar serb, më ka thënë futu në rresht menjëherë, unë jam futur në rresht dhe kemi qëndruar aty për një 20 minuta. Na kanë nda në dy grupe në dy oborre, unë

kam qenë me babanë tim Osmanin dhe me kushëririn Ukën, në një oborr. Aty na kanë thënë: duhet t'i hiqni të gjitha orët, zinxhirët, unazat, se tash do t'ju vrasim, ato nuk ju vyejnë më asgjë. Unë kam qëndruar aty për një 5 minuta, aty njëri prej paramilitarëve më ka thirrur: ti eja këtu. Aty jam afruar, më ka thënë: ec para meje. Unë kam ecë, kur kam dalë nga ato dyert, kam parë shumë burra me duar përpjetë. Aty ishin edhe shtatë kushërinjtë e mi të tjerë, si dhe axha im, Sefedin Lushi. Më kanë futur në një oborr, aty kishte shumë gra e fëmijë. Aty kam parë gjëra shumë të tmerrshme. Aty i bënë fëmijët rresht, automatik gjuanin para këmbëve të tyre, merrnin drogë përmes shpricave, me boca të vogla, aty kam qëndruar rreth 10 minuta. Ka ardhë një paramilitar i gjatë, i ngjyrosur fytyrës... Emrat e serbëve nuk më kujtohen, po si figurë i kam parë nëpër qytet, në Pejë. Ka ardhë, ka pasë mitraloz të rëndë në dorë, me rrethatore, edhe më ka thanë, çka po doni këtu, unë jam ngritë në këmbë, ndërsa shoku i tyre, më pyeti sa vjet i ke? Unë i thashë, 16 vjet. Më pyeti, ku e ke nënën? I thashë: nënën nuk e kam këtu. Pyeti: ku e ke? I thashë nëna duhet të jetë në shtëpi. Pyeti: babanë ku e ke? Thash babai këtu është, në atë oborrin me dyer të kuqe. Më ka marrë prej aty. Në mesin e atij oborri ishin një 5 ushtarë dhe udhëheqësi i tyre. E kam dëgjuar me veshë të mi kur njëri prej tyre i tha: Zheljko, çka do të bëjmë tash me ta? Mirëpo, aty nuk munda të ndalem e të dëgjoj më tepër se çka do të bëjnë ata. E vazhdova rrugën time me katër paramilitarë prapa. Më kanë futur në një oborr, aty ishte shtëpia duke u djegur, aty mendova se do të më djegin të gjallë. Mirëpo, në një qosh të derës, kam parë shumë gra dhe fëmijë. Aty më kanë futur në atë oborr edhe më kanë pyetur: ku e ke nënën? Thash: nënën nuk e kam këtu. Më pyeti: babanë ku e ke? Ju thash: babanë ju thashë edhe më parë - këtu e kam. Më tha: Shko te nëna. Thash: nuk mund të shkoj vetëm në shtëpi. Ma ka dhënë një ushtar me veti. Gjatë udhëtimit me të ka ardhë edhe kushëri i im, Çaushi, të cilin e kishin çuar me marrë veturën e tij. E kishin kushtëzuar me jetën e djalit të tij: nëse nuk e sjell veturën, djalin do ta vrasim. Gjatë udhëtimit me atë paramilitar, prej "Lagjes së Hasanbeqve", për të ardhë deri tek shtëpia ime, mora guxim dhe e pyeta, më fal, prej nga je? Më tha, nga Beogradi. E pyeta: Si e ke emrin?. Tha: Boban. Kur kemi hyrë në një rrugicë të ngushtë, mu dhe kushëririn tim Çaushi, në krahavor, na ka goditur me automatik dhe na ka thënë: ecni para meje!" Gjatë ecjes, na provokonte në mënyra të ndryshme: ku është NATO, ju e doni Amerikën, ku është Ushtria Çlirimtare e Kosovës që s'po ju mbron, këtë e keni lypë, ku është pavarësia e juve – e Kosovës?. Kemi ardhë pas asaj shtëpisë time, nënën time, mixhën e babës, gjyshën time, e disa mysafirë këtu që kanë qenë, i kishin zënë robër. Erdha këtu edhe e përqafova nënën time. Ai më tha: qiti krejt çka ki në traktor, edhe duhet të ecësh për Shqipëri. Pas pak

minutash, është dëgjuar një mitraloz shumë i rëndë, e pyeta “a mund të jetë baba im i vdekur?. Më ka thënë: jo nuk e besoj. Tha: hyp në traktor shpejt, hypi familjen, edhe duhet të ecësh, se unë kam me shkuar në punë, shpejt duhet me shkuar atje, - tha ai. Kam hypë në traktor, me krejt familjen time këtu, ia kam mbajtur kah shkolla atje, në asfalt kam parë shumë forca policore e paramilitarë, të ngjyrosur të gjithë. Te vendi i quajtur “Lagjja e Kelmendëve”, aty jemi bllokuar me dy kolona, me ato paramilitare dhe me traktorët e popullsisë që ishin. Aty nuk kam ditë ta kthej traktorin praparikferc. Më ka thanë zbritur dhe më ka thënë: unë e kthej. E ka kthyer traktorin. Ka ardhë afër meje edhe ka shtënë me automatik përpjetë. Gëzhojat e automatikut më kanë rënë në kraharorin tim të majtë. Aty ka pasë shumë paramilitarë edhe të droguar. Më pastaj na kanë çuar te Fabrika e Automobilave “Zastava”, ku na kanë mbajtur nja 30 minuta dhe na kanë kthyer për në fshatin tim Qyshk. Nuk kemi ditur se çka ka ndodhë me prindërit tanë, me kushërinjtë dhe bashkëfshatarët tanë. Nga familja ime janë vrarë babai im Osmani, xhaxhai Sefedini dhe 7 kushërinjtë: Avdullah Lushi, Ukë Lushi, Skënder Lushi, Xhafer Lushi, Ramiz Lushi, Çausht Lushi dhe Arjan Lushi. Të nesërmen, rreth orës 08:00, kemi marrë vesh se ata janë të djegur. Kam shkuar aty, si dhe i kam pa kufomat e djegura. Nuk kam mundur të rri aty, prandaj kam ardhur në shtëpi. Diku kah ora 05:00 pasdite i kanë varrosur kufomat, të gjitha, prej 33 vetash në një varrezë”.

Më 14 maj të vitit 1999 është ekzekutuar edhe Hasan Çeku. Edhe trupi i tij pastaj është djegur për të humbur gjurmën e krimit. Ndër dëshmitarët e këtij akti të gjenocidit serb ka qenë edhe vëllai i tij Haxhi Çeku dhe e bija Ifete Çeku. Haxhi Çeku, rrëfen: “Vëllai im Hasani është ekzekutuar më 14 maj, rreth orës 08:00 të mëngjesit. Forcat serbe kanë ardhë këtu. Ne kemi qenë në oborr. Kanë qenë 5 serbë të armatosur. Kanë qenë të lyem në fytyrë. Njërin më doket që e kam njohtë, edhe më ka njohtë, po nuk jam i sigurt. Vetëm e di se ka qenë nga këtu, vendas. Pastaj na kanë mbledhë të gjithëve. Na kanë çue atje në katund, në oborrin e Kadriut. Kur jemi shkuar atje, na kanë urdhëruar: nxirrni çka keni prej xhepave krejt, para, letra, dokumente, krejt çka keni qitni aty. Kujt ja gjejmë një dokument në xhep, ne e vrasim. Jemi detyruar me i nxjerr krejt, i kemi gjuajtur aty, kush ka pasë të holla, marka, ari, çka kanë pasë gratë, nëpër trup: vathë, zinxhirë, unaza, qafore. I kanë qitë të gjitha aty, kur i kanë mbledhë kanë thënë: Pak janë, s’keni qitë shumë, s’janë bërë 1 000 marka këtu. Kanë pyetur direkt: Cili është këtu babai i Agim Çekut, se Agim Çeku është bërë i madh, ju e keni pritur Paktin e NATO-s, Pakti i NATO-s na ka vra ne dhe tash s’kemi çka me bë, ju jeni të likuiduar. E morën së pari Kadriun dhe e kanë shti brenda e i kanë thanë: A e ke kënd te shtëpia? Ky i ka thanë: Jo. Kur e kanë shti brenda, aty kishte qenë një plakë e paralizuar. Pastaj i

thanë: Ti ke thënë nuk e kam askënd. Qe, paske! dhe e kanë vrarë brenda. Ne e kemi ndier edhe rafalin, kur e kanë vrarë Kadriun. Më pas Hasanin e kanë marrë, e kanë end një 2 herë, e kanë prurë këtu dhe e kanë kthyer andej. Këtu kanë qenë të lidhura lopët. Ka ardhë dhe i ka lëshuar lopët. Kur ka ardhë së mbrami, këtu edhe lopën e kishin pas shpërthye me thikë në kofshë të mbramë dhe lopa ka bërë titur. Këtu e kishin pas pushkatuar. Unë kam dalë prej andej. Zjarr i madh dhe e kam parë Hasanin. Kishte rënë në kokërr të shpinës, i kishte hyrë zjarri, iu kishin djegë këmbët. E kam pa në fytyrë, e kam pa në gjoks, e kam pa krejt. Me iu afruar trupit të Hasanit s'kam mundur, s'kam guxuar... Ata kishin pas vendos edhe një lloj eksplozivi të madh. Pas një kohe, kur e ka kapë zjarri krejt, ka eksploduar dhe ne kemi kujtuar se na kanë gjuajt me ndonjë farë predhe të madhe dhe shpëtuan. Vajza e Hasanit, Irfetja, ka qenë atje, ma larg. Ajo e kërkonte babën. I them: ngadalë, eja këtu. Kishte humbur e trullosur. Pyeti: Ku është baba? Unë thash: Baba është vra, është i vdekur edhe i djegur”.

Edhe Ifete Çeku, vajza e Hasan Çekut ka qenë dëshmitare e provokimeve, torturave e ekzekutimeve nga ana e forcave serbe më 14 maj të vitit 1999 në Qyshk. Ajo përkujton: “Babën e morën në pyetje disa herë, e sollën këtu në shtëpi dhe e kthyen dy-tri herë duke e marrë në pyetje për Agimin. E dinim që s'kemi shpëtimit, jo vetëm baba po edhe të gjithë ne tjerët. Por patëm vendosë me qëndruar në shtëpi, me kushërinj e me të tjerët, çka të ndodhë me tjerët edhe me ne. Fillimisht na ndanë, dhe një pjesëtar i forcave serbe tha: Të lajmërohet prindi i Agim Çekut, ose dikush me i afërt i tij. Ata s'e dinin njëherë kush është prindi i Agimit dhe u lajmërua baba. Tha: Unë jam babai i Agim Çekut! Atëherë ai tha: Merri anëtarët tjerë të familjes nëse i ke këtu dhe me pas na kanë nda prej grupit të tjerëve dhe na kanë dërgu në një oborr tjetër. Njëri e ka marrë babën, tha me na gjet një fotografi të Agimit. Hajde me shku në shtëpi. Kanë ardhë te shtëpia, me neve, na kanë marrë në pyetje, mua edhe nusen e vëllait tim, kur e kemi pa se fundi here, e qysh e çka... Ne edhe xhaxhai na pati thanë më herët, që mos ta pranojmë asgjë dhe as që e kemi parë e që kemi lidhje me Agimin. I thamë që para 20 vjet ai ka dalë prej shtëpije, e s'e kemi takuar më asnjëherë. Ai mu drejta mua me fjalët: Ti kur e ke pa, qysh s'e din, ai ka vra fëmijë në Pejë, e ka bërë krime të ndryshme në Kroaci. Unë thash: Nuk di çfarë ka bërë Agimi. Ndërkohë babai e solli një foto, ku isha unë se bashku me Agimin, unë e kisha një fëmijë të vëllait në dorë. Ai posa e pa atë fotografi, menjëherë më njohu dhe mu ka drejtuar: Pse ti po më gënjen mua, a po e sheh që foto jote është këtu. Unë u mundova të nxirrem disi dhe thash: Nuk jam unë, por motra, i përngjaj shumë. Megjithatë shihej mirë, më njohu që jam unë dhe përsëri mu drejtua: Pse s'pranon ti për këto krimet që i ka bërë Agimi, sepse babai yt krejt i ka pranuar. Unë thash: S'di

asgjë për ato që po më pyet. Me pas na kanë bashkuar me të tjerët dhe na kanë porositur që të largohemi për Shqipëri. Ndërkohe, babain e mori njëri nga serbët e armatosur dhe i thanë hajde me na tregu për një shtëpi përtej rrugës që është. E kuptova se më nuk do ta shoh të gjallë. I kam ndgjue krismat, kam vrapuar, kurse xhaxhai pas meje. Ky s'më la me hy me pa babën..., ishte tmerr. Jemi nisur për Shqipëri. Babain e kemi lënë këtu, t'u djegë shtëpitë...!" Haxhi Çeku, ndërhyri duke shtuar se: "Harroi Ifetja me tregu se kur e kanë qitë familjen, atë me fëmijë, edhe Ifeten, njëri serb i armatosur ka pritë me i pushkatuar. Ky tjetri që ishte udhëheqës i tij tha: Jo se na duhen të gjallë. E kanë marrë Nezirin, vëllain e Kadriut e kanë çue nalt, edhe ato me pushkatuar nalt. Nga dritarja ai ka pyetur: a ta pushkatoj? Tjetri ka thënë: Jo, mos e pushkato. U kthye, edhe tani, këtu na kanë thënë: sa ma shpejt, me ikë prej këtu, mu largu, me ecë. Serbi e ka hapë kapakun e pusit, e ka çelë pusin, janë frikësuar të gjithë se do të na vrasin, edhe do të na qesin në pus. Familja edhe fëmija u frikësuan shumë, unë isha aty, mu më thanë "ju e keni kërkuar Paktin e NATO-s, Pakti i NATO-s neve na ka vra shumë... Unë po i them atij "edhe neve na ka kushtuar shtrenjtë! Tha: Mos fol asgjë pa të pyet. Atë serb si duket e njoh, edhe ai më njeh mua". Gjate bisedës Ifetja shtoi se: "Babain e kanë njohtë, vrasësit kanë qenë vendas". Ndërsa Haxhiu tha: "Kane punuar në fabrikën e birrës në Pejë, kështu që ata të birrarisë i njohin krejt edhe i kanë pushkatuar të tanë, në Qyshk. Kriminelët kryesorë kanë qenë qaty".

Këto ishin vetëm disa nga dëshmitë autentike mbi një pjesë të masakrave dhe veprave të gjenocidit të shtetit serb kundër shqiptarëve gjatë periudhës së luftës 1998-1999 në Kosovë. Pa dyshim se në Kosovë kanë ndodhur edhe qindra e qindra masakra tjera, të cilat janë evidentuar nga Këshilli për Mbrojtjen e të Drejtave dhe Lirive të Njeriut me seli në Prishtinë, si dhe nga organizatat e huaja ndërkombëtare për të drejtat e njeriut. Janë identifikuar përgjegjësit dhe ata që kanë kryer me lehtësi krimet. Mirëpo, deri tani para drejtësisë ndërkombëtare nuk janë ndriçuar ato dhe urdhërdhënësit dhe kryesit e tyre nuk e kanë marrë dënimin e merituar.

Konsideroj se institucionet e Republikës së Kosovës, siç është Instituti i Historisë së Prishtinës, ai i Shqipërisë, Akademia e Shkencave dhe Arteve e Kosovës, Instituti Albanologjik, Instituti në themelim për Krime Lufte dhe institucionet e tjera kompetente, duhet sa më parë, në mënyrë të argumentuar, shkencore, të përgatisin dosjen dhe padinë kundër Serbisë për gjenocid pranë Gjykatës Ndërkombëtare të Drejtësisë. Vetëm kështu e kryejmë obligimin ndaj të gjitha viktimave të popullit tonë gjatë luftës për liri e pavarësi.

